

**AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM KOSOVIENSIS
SEKSIONI I SHKENCAVE SHOQËRORE**

POZITA E EKONOMISË SË KOSOVËS NË KONKURRENCËN GLOBALE

**PRISHTINË
2023**

Ekipi i projektit

Akademike Justina Shiroka-Pula

Akademik Isa Mustafa

Akademik Hivzi Islami

Anëtar korrespondent Besnik Krasniqi

Prof. dr. Muhamet Mustafa

Dr. Alban Hashani

Dr. Liridon Kryeziu

Msc. Gent Beqiri

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE	5
POZITA E EKONOMISË SË KOSOVËS LIDHUR ME AFTËSINË KONKURRUESE GLOBALE	7
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE DHE REKOMANDIME.....	7
1. VËREJTJET HYRËSE DHE OBJEKTIVAT	9
2. VËSHTRIME TË PËRGJITHSHME PËR METODOLOGJINË	11
3. POZITA E KOSOVËS NË KONKURRUESHMËRINË GLOBALE	13
3.1. Mjedisi mbështetës	14
3.2. Kapitali njerëzor	16
3.3. Tregjet.....	16
3.4. Ekosistemi i inovacionit	17
4. KONKURRUESHMËRIA E KOSOVËS NË BALLKANIN PERËNDIMOR	19
4.1. Mjedisi mbështetës	19
4.2. Kapitali njerëzor	20
4.3. Tregjet.....	20
4.4. Ekosistemi i inovacionit	21
SHTOJCAT.....	23
SHTOJCA 1: KONKURRUESHMËRIA E KOSOVËS DHE KRAHASIMI RAJONAL.....	23
SHTOJCA 2: PËRKUFIZIMI DHE QASJA METODOLOGJIKE LIDHUR ME SHTYLLAT DHE NËNSHTYLLAT	31
SHTOJCA 3: METODOLOGJIA	60
SHTOJCA 4: REFERENCAT.....	63

LISTA E FIGURAVE

Figura 1: Sektori dhe madhësia e biznesit.....	12
Figura 2: Pronësia dhe gjinia e pronarit	12

LISTA E TABELAVE

Tabela 1: Renditja e përgjithshme	13
Tabela 2: Mjedisi mbështetës	15
Tabela 3: Kapitali njerëzor	16
Tabela 4: Tregjet.....	17
Tabela 5: Ekosistemi i inovacionit	18
Tabela 6: Mjedisi mbështetës	19
Tabela 7: Kapitali njerëzor	20
Tabela 8: Tregjet.....	20
Tabela 9: Ekosistemi i inovacionit	21
Tabela 10: Konkurrueshmëria e Kosovës	23
Tabela 11: Konkurrueshmëria e Kosovës: Krahasim Rajonal	27

PARATHËNIE

Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, me Programin e Punës për vitin 2022 parashikoi realizimin e projektit dyvjeçar: ZHVILLIMI I AFTËSIVE KONKURRUESE TË EKONOMISË SË KOSOVËS. Projekti synon t'i kontribuojë ndërtimit të një qasjeje integruese të masave në fushën e politikëbërjes, kërkimeve shkencore dhe aktiviteteve biznesore për nxitjen e inovacioneve dhe rritjen e aftësisë konkurruese të ekonomisë së Kosovës, si dhe të sektorëve të caktuar brenda saj, me kapacitete strategjike të dallueshme dhe relevante, me këto objektiva specifike:

- Përmirësimi i informacionit lidhur me nivelin e aftësisë konkurruese të Kosovës në nivel të ekonomisë dhe sektorëve të caktuar;
- Ndërtimin e indeksit të konkurrueshmërisë së Kosovës dhe analiza krahasimore me vendet e tjera dhe me gjerë;
- Propozimi i rekomandimeve lidhur me masat dhe politikat për zhvillimin e aftësive konkurruese të ekonomisë së Kosovës.

Projekti përmban aktivitete të shtrira në dy vite për shkak të kompleksitetit të fushës së studimit dhe punës në terren.

Ekipi i projektit: akademike Justina Shiroka Pula, udhëheqëse, akademik Isa Mustafa, akademik Hivzi Islami dhe anëtar korrespondent, Besnik Krasniqi, drejtuan projektin në dy fusha relevante:

a. përgatitjen dhe botimin e një përmbledhjeje shkencore për strukturën e ekonomisë së Kosovës dhe aftësinë konkurruese të saj mbi bazën e hulumtimeve shkencore, njohurive më të reja, literaturës dhe dokumenteve relevante nga kjo fushë, me pjesëmarrje të studiueseve ndërkombëtarë dhe vendorë;

b. Raporti hulumtues për pozitën e ekonomisë së Kosovës në aftësinë konkurruese globale, i bazuar në të dhënat nga anketa me biznese për ndërtimin e indeksit të konkurrueshmërisë së Kosovës, në bashkëpunim me prof. dr. Muhamet Mustafa, dr. Alban Hashani, dr. Liridon Kryeziu dhe msc. Gent Beqiri, si ekspertë të njohur të kësaj fushe, sipas kriterëve që i zbaton Forumi Ekonomik Botëror (ang. World Economic Forum - WEF) dhe i publikon në Raportin Global të Konkurrueshmërisë. Për nevoja të këtij raporti është zbatuar një anketë me udhëheqësit ekzekutivë të 230 bizneseve, në një mostër të kompozuar dhe stratifikuar konform metodologjisë së WEF-it. Ekipi kërkimor ka llogaritur indekset e konkurrueshmërisë së ekonomisë së Kosovës duke u bazuar në të dhënat nga burimet sekondare që i ka përdorur edhe WEF-i.

Rekomandimet përqendrohen tek infrastruktura institucionale lidhur me politikat për zhvillim të kërkimeve dhe dijes në funksion të inovacioneve dhe rritjes së aftësisë konkurruese me theks të veçantë në institucionet qeveritare, akademike, institute, biznese, organizata financiare dhe fondet për zhvillim të aftësive konkurruese.

POZITA E EKONOMISË SË KOSOVËS LIDHUR ME AFTËSINË KONKURRUESE GLOBALE

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE DHE REKOMANDIME

Rritja e nivelit të aftësisë konkurruese të ekonomisë së Kosovës (shkurt konkurrueshmërisë) është një nga parakushtet qenësore për zhvillimin e qëndrueshëm dhe për përmirësimin e bilancit tregtar të Kosovës, deficiti kronik i të cilit krahas papunësisë ende të lartë, paraqesin dy nga problemet më të mëdha ekonomike të Kosovës. Kjo ndërlidhet edhe me kriteret e Kopenhagës sipas të cilave ndërtimi i një ekonomie të qëndrueshme dhe konkurrencte përbën një nga kërkesat kryesore për një ekonomi konvergjente të gatshme për integrim në BE. Andaj qëllimi i këtij Raporti studimor është të përmirësohet informacioni për institucionet qeveritare dhe kërkimore lidhur me nivelin e konkurrueshmërisë së politikave dhe cilësisë së institucioneve, krahasuar me vendet e tjera në rrafshin global dhe në atë rajonal. Me anë të këtij Raporti një informacion i tillë bëhet i disponueshëm për herë të parë për krijuesit e politikave dhe komunitetin kërkimor në Kosovë.

Forumi Ekonomik Botëror (World Economic Forum (WEF) – publikon Raportin Global të Konkurrueshmërisë, në të cilin përfshihen 142 vende (2021). Deri tani Kosova nuk është përfshirë në këtë raport, dhe kjo krijon vështirësi për një vlerësim më kompleks të pozitës së Kosovës sa i përket cilësisë së politikave dhe institucioneve që determinojnë nivelin e produktivitetit, nivelin e produktivitetit të konkurrueshmërisë dhe përgjithësisht rritjes së qëndrueshme ekonomike.

Treguesi sintetik (Indeksi i përgjithshëm) që pasqyron renditjen e 142 vendeve në Raportin e WEF-së bazohet në katër komponentë siç janë: mjedisi mbështetës, kapitali njerëzor, tregjet dhe ekosistemi i inovacionit, dhe 12 shtylla të cilat janë të përfshira në kuadër të secilit komponent. Konkurrueshmëria matet duke u bazuar në 103 indikatorë individualë dhe bazohet në të dhëna sekondare dhe anketën e opinionit ekzekutiv për biznese dhe përfshin gjithsej 142 shtete. Ky raport studimor është i pari i këtij lloji në Kosovë që mat konkurrueshmërinë e Kosovës duke u bazuar në metodologjinë e Forumit Ekonomik Botëror. Qëllimi i këtij raporti është të analizohet pozita konkurruese e Kosovës në botë dhe po ashtu në rajonin e Ballkanit Perëndimor duke u bazuar në indeksin e konkurrueshmërisë të vitit 2019.

Kosova renditet e 69-ta në botë sipas indeksit të përgjithshëm të konkurueshmërië, ku i pari prin Singapori. Në shtyllat në të cilat Kosova ka renditje më të lartë në këtë indeks janë: tregu i punës (14), përdorimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikimit -TIK (34), ndërsa në shtyllat që Kosova renditet relativisht mirë janë: shëndeti (57), aftësitë dhe dinamizmi i biznesit (58), sistemi financiar dhe tregu (62). Në shtyllat që Kosova renditet me performancën më të ulët janë madhësia e tregut (129) dhe aftësia për inovacion (128). Po ashtu problematike dalin të jenë edhe sigurimi i bizneseve për të parashikuar kushtet e zhvillimit të ardhshëm, kapitali social, orientimi i qeverisë në të ardhmen dhe transparencja.

Në krahasim me shtetet e rajonit, Kosova ka performancë më të lartë në dy shtylla përdorimi: TIK-u dhe tregu i punës, ndërsa e dyta renditet në pesë shtylla: shëndeti, infrastruktura, institucionet, sistemi financiar dhe tregu i produkteve. Ashtu si në renditjen në nivel global, ashtu edhe atë rajonal Kosova renditet e fundit në shtyllën, aftësia për inovacion.

REKOMANDIMET

- Duke qenë se ky raport studimor pasqyron vetëm një informacion bazik lidhur me pozitën konkurruese ndërlidhur me faktorët që formësojnë mjedisin institucional dhe parakushtet ndikuese në produktivitet dhe rritje të qëndrueshme ekonomike në Programin Kombëtar të Kërkimeve dhe Inovacioneve, si dhe nga ministritë përkatëse, rekomandohet që të mbështeten studime më të thelluara për sektorë të caktuar të industrisë dhe të veprimtarive të tjera ekonomike duke përfshirë edhe shërbimet me vlerë të lartë shtuese. Në bazë të kësaj, duhet të fuqizohen politikat e bazuara në evidencë kërkimore lidhur me përcaktimin e prioritetëve të zhvillimit të vendit.
- Kosova duhet ta përmirësojë performancën e saj në indeksin e konkurrueshmërisë në nivel global dhe rajonal, përmes një analize të detajuar të indikatorëve të shtyllave dhe nënshtyllave përmes një plani gjithëpërfshirës dhe integritit të strategjive në fuqi dhe forcimit të mekanizmave për të siguruar një performancë më të qëndrueshme.
- Mbështetja sistematike dhe urgjente rekomandohet në aspektin e burimeve dhe vëllimit të financimit për Ekosistemin e inovacionit në Kosovë, përkatësisht në kërkime zhvillimore që rezultojnë me inovacion. Kjo kërkon aftësimin dhe zhvillimin e institucioneve mbështetëse qeveritare dhe atyre kërkimore dhe bashkërenditje më të mirë në katërkëndshin: institucionet qeveritare, institucionet kërkimore, sektori i bizneseve dhe shoqëria civile. Është e nevojshme të bëhen investime më të mëdha në kërkim dhe zhvillim duke iu afruar mesatares se rajonit në një periudhë afatmesme. Kjo përfshin edhe krijimin e kushteve për të nxitur bashkëpunimin ndërmjet institucioneve akademike dhe industrisë dhe aplikimin e stimujve për kompanitë që të investojnë në inovacion, duke u ofruar, midis të tjerash, edhe stimuj tatimorë, mbrojtje të pronësisë intelektuale dhe duke ndjekur parimet e shkencës së hapur.
- Investimet në kapitalin njerëzor nënkuptojnë një sistem edukimi dhe arsimimi në një nivel shumë më të lartë duke përfshirë ngritje të kapaciteteve të institucioneve të arsimit në të gjitha nivelet, përfshirë edhe arsimin profesional, në pajtim me revolucionin e katërt industrial IR (Industria 4.0).

1. VËREJTJET HYRËSE DHE OBJEKTIVAT¹

Forumi Ekonomik Botëror (World Economic Forum – WEF) – publikon Raportin Global të Konkurrueshmërisë, në të cilin përfshihen 142 vende (2021). Deri tani Kosova nuk është përfshirë në këtë raport, dhe kjo krijon vështirësi për një vlerësim më kompleks të pozitës së Kosovës sa i përket cilësisë së politikave dhe institucioneve që determinojnë nivelin e produktivitetit, si një nga faktorët kyç të konkurrueshmërisë dhe përgjithësisht rritjes së qëndrueshme ekonomike. Rritja e nivelit të konkurrueshmërisë është një nga parakushtet qenësore për zhvillimin e qëndrueshëm dhe për përmirësimin e bilancit tregtar të Kosovës, deficitin kronik i të cilit krahas papunësisë ende të lartë, paraqesin dy nga problemet më të mëdha ekonomike të Kosovës. Kjo ndërlidhet edhe me kriteret e Kopenhagës sipas të cilave ndërtimi i një ekonomie të qëndrueshme dhe konkurrense përbën një nga kërkesat kryesore për një ekonomi konvergjente të gatshme për integrim në BE.

Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës (ASHAK) në programin e kërkimeve për 2022-2023 ka paraparë që të bëhet një studim, i cili, duke ndjekur metodologjinë e njëjtte me raportin e WEF-it të Davosit, do të pasqyrojë nivelin e konkurrueshmërisë institucionale dhe të politikave dhe do të mundësonte një krahasim në rrafshin global dhe rajonal. Andaj qëllimi i këtij Raporti studimor është të përmirësohet informacioni për institucionet qeveritare dhe kërkimore lidhur me nivelin e konkurrueshmërisë së politikave dhe cilësisë së institucioneve, krahasuar me vendet e tjera në rrafshin global dhe në atë rajonal. Me anë të këtij Raporti, një informacion i tillë bëhet i disponueshëm për herë të parë për krijuesit e politikave dhe komunitetin kërkimor në Kosovë.

Niveli i konkurrueshmërisë nëpërmjet Raportit të WEF-it shprehet me Indeksin global të konkurrencës. Ky indeks është një vlerësim gjithëpërfshirës dhe shërben si një instrument për krahasimin e vendeve dhe përcaktimin e çaqeve e standardeve (benchmarks) që duhet arritur nga vendet e caktuara.

Ndikimi i globalizimit dhe revolucionit IV industrial (Industria 4.0) ka sjellë ndryshime të thella në faktorët e konkurrencës dhe modelit biznesor. Siç thekson edhe njëri nga autorët dhe udhëheqësit e WEF-it, këto ndryshime “kanë krijuar mundësi të reja, por edhe çrregullime (disruption) dhe polarizime midis ekonomive por edhe shoqërive.” Duke u përgjigjur ndaj këtij konteksti, WEF-i e modifikoi këtë indeks duke e quajtur Indeksi Global i Konkurrueshmërisë 4.0 si një kompas orientues shumë i nevojshëm i ndërtuar në bazë të përvojës 40-vjeçare lidhur me krahasimet me shembujt më të mirë (benchmarks), lidhur me nxitësit afatgjatë të konkurrueshmërisë.²

Raporti i WEF-it, nëpërmjet këtij indeksi të përgjithshëm dhe indekseve për shtyllat prej të cilave ai përbëhet vlerëson aftësinë e vendeve të caktuara për të siguruar parakushtet për një prosperitet të tyre. Kjo natyrisht se varet nga niveli i produktivitetit dhe cilësia më të cilën

¹ Realizimi i këtij studimi dhe raporti është konceptuar dhe realizuar nga ekipi i projektit akad. Justina Shirok- Pula, akad. Besnik Krasniqi, prof. Muhamet Mustafa, dr. Alban Hashani, dr. Liridon Kryeziu dhe msc.Gent Beqiri.

² KLAUS SCHWAB Founder and Executive Chairman, World Economic Forum (2019)

përdoren burimet që vendet e caktuara i kanë në disponim. Nëpërmjet këtij Indeksi matet cilësia dhe efektiviteti i bashkësisë së institucioneve dhe politikave që influencojnë suksesin dhe nivelin e prosperitetit ekonomik në një horizont afatshkurtër dhe afatmesëm. Konsistente me këtë Forumi Ekonomik Botëror (World Economic Forum) e definojnë aftësinë konkurruese si një "aftësi të ekonomisë së caktuar për të arritur normë të qëndrueshme të rritjes së lartë ekonomike të shprehur me produktin e brendshëm bruto për një banor (GDP per capita).³

Aspektet metodologjike janë përshkruar në detaj në kapitullin 2 dhe në aneks. Në kapitullin 3 ofrohet pasqyra e nivelit të konkurrueshmërisë së Kosovës në nivel global dhe krahasuar me vende të caktuara, si dhe nëpër shtyllat kyçe (komponentët) të konkurrueshmërisë, të cilat përmbledhen në indeksin e përgjithshëm. Duke u bazuar në gjetjet e indeksit të përgjithshëm të konkurrueshmërisë Kosova rangohet në vendin 68-të nga 142 vende (2019). Kjo gjithsesi nuk është tepër deprimuese për një vend që ka kaluar nëpër një zhvillim historik shumë specifik dhe tepër të vështirë, por nga ana tjetër jep sinjale të qarta për punën dhe përkushtimin që kërkohet në nivel institucional, biznesor dhe kërkimor e inovativ për ta përmirësuar pozitën ku ndodhemi tani, dhe me këtë edhe performancën e përgjithshme të ekonomisë së vendit.

³ World Economic Forum (WEF) (2019). Methodology and Computation of the Global Competitiveness Index 2017–2018. World Economic Forum.
Linku: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/04Backmatter/TheGlobalCompetitivenessReport2-017%E2%80%932018AppendixA.pdf>

2. VËSHTRIME TË PËRGJITHSHME PËR METODOLOGJINË⁴

Forumi Ekonomik Botëror i Davosit e përkufizon aftësinë konkurruese (konkurrueshmërinë) si rezultat që esencialisht del nga veprimi i një grupi institucionesh, politikave dhe faktorëve që përcaktojnë nivelin e produktivitetit të një vendi. Ndërsa, produktivitetin e definojnë si nivelin e zhvillimit dhe prosperitetit që mund të arrihet nga një ekonomi.⁵ Forumi Ekonomik Botëror (WEF) mat nivelin e konkurrencës së një ekonomie bazuar në 4 komponentë që përbëhen nga 12 shtylla dhe një sërë nënshtyllash dhe indikatorësh. Kjo mbështetet nga një kuadër metodologjik që përfshin tregues përkatës për secilën shtyllë, nën-shtyllë të ndërtuar në bazë të burimeve sekondare që publikohen nga agjenci dhe organizata ndërkombëtare sipas një metodologjie standarde dhe të sprovuar me vite duke e plotësuar këtë edhe me anketën e udhëheqësve ekzekutivë të bizneseve – sektorit privat në secilin vend të përfshirë.

Të katër komponentët e kornizës së indeksit të konkurrencës globale ndahen në 12 shtylla, si vijon:

- Komponenti i parë përfshin shtyllat e mjedisit mbështetës: institucionet (shtylla 1), infrastrukturën (shtylla 2), përdorimin e teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (TIK (shtylla 3)), stabilitetin makroekonomik (shtylla 4).
- Komponenti i dytë përfshin kapitalin njerëzor dhe përmban dy shtylla: Shëndetin (shtylla 5) dhe Aftësitë (shtylla 6).
- Komponenti i tretë – tregu, përfshin tregun e produktit (shtylla 7), tregun e punës (shtylla 8), sistemin financiar (shtylla 9), madhësinë e tregut (shtylla 10).
- Komponenti i katërt përfshin shtyllat e ekosistemit të inovacionit përkatësisht dinamizmin e biznesit (shtylla 11) dhe aftësinë e inovacionit (shtylla 12).

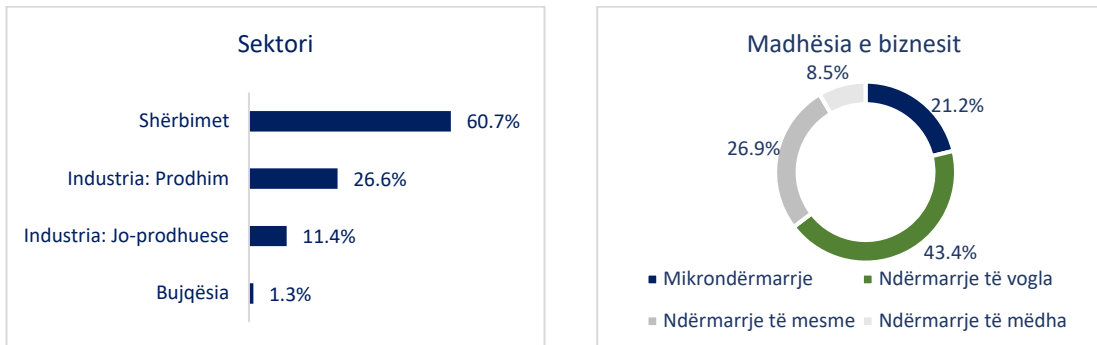
Në pjesën e parë të shtojcës janë të shpjguara shkurtimisht të gjitha shtyllat, ndërsa në pjesën e dytë të shtojcës shpjgohen indikatorët dhe mënyrat se si janë matur këta indikatorë në kuadër të shtyllave dhe nënshtyllave.

Duke ndjekur me rigorozitet metodologjinë që përdor WEF-i, ekipi kërkimor ka llogaritur indekset e konkurrueshmërisë së ekonomisë së Kosovës duke u bazuar në të dhënat e burimet sekondare nga burimet që i ka përdorur edhe WEF-i dhe gjithashtu për nevoja të këtij raporti është zbatuar një anketë me udhëheqës të 230 bizneseve, në një mostër të kompozuar dhe stratifikuar në pajtim me metodologjinë e WEF-it. Anketa është realizuar me pyetësonin që është standard për të gjitha vendet që përfshihen në Raportin e WEF-it. Vlen të theksohet se shumica e vendeve të përfshira në Raportin e WEF-it kanë anketuar rreth 100 udhëheqës ekzekutivë të bizneseve. Ne kemi marrë një numër më të madh për të siguruar një përfshirje sa më cilësore duke marrë parasysh se ky është raporti i parë i këtij lloji për Kosovën. Karakteristikat kryesore të mostrës janë dhënë më poshtë (Figura 1 dhe 2).

⁴ Sqarimet metodologjike janë bazuar në tekstin e Raportit të Forumit Ekonomik Botëror.

⁵ World Economic Forum (WEF) (2019). Methodology and Computation of the Global Competitiveness Index 2017–2018. Linku: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/04Backmatter/TheGlobalCompetitivenessReport2017-%E2%80%932018AppendixA.pdf>

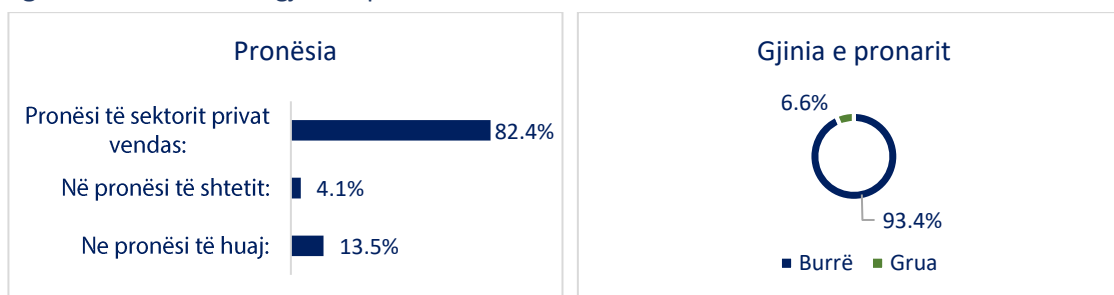
Figura 1: Sektori dhe madhësia e biznesit

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

Në mostrën e përfshirë, shumica e bizneseve janë në pronësi të sektorit privat-vendës me 82.4 për qind, pasuar me 13.5 për qind që janë në pronësi të huaj dhe 4.1 për qind në pronësi të shtetit. Sa i përket gjinisë, shumica absolute e pronarëve janë burra me gjithsej 94.4 për qind, ndërsa 6.6 për qind janë gra. Rreth 43 për qind janë ndërmarrje të vogla, 27 për qind ndërmarrje të mesme dhe 21.2 për qind janë mikrondërmarrje, ndërsa ndërmarrje të mëdha 8.5 për qind. Sa i përket sektorëve, 60.7 për qind e bizneseve janë nga sektori i shërbimeve, pasuar nga industria e prodhimit me 26.6 për qind dhe industria joprodhuese me 11.4 për qind.

Figura 2: Pronësia dhe gjinia e pronarit

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

3. POZITA E KOSOVËS NË KONKURRUESHMËRINË GLOBALE

Në pjesën vijuese do të paraqiten gjetjet sa i përket nivelit të konkurrueshmërisë së Kosovës, gjetje të cilat janë bazuar në indikatorët e definuar në metodologjinë e indeksit të konkurrencës globale të Forumit Ekonomik Botëror. Po ashtu, për të pasur një pasqyrë më të qartë të nivelit të konkurrueshmërisë së Kosovës, në pjesën e dytë është bërë një krahasim me shtetet e rajonit për të nxjerrë një informacion në kontekstin rajonal e që është i rëndësishëm për shumë procese që ndërlidhen sidomos me procesin e Berlinit.

Siç u tha edhe në hyrje të këtij Raporti bazuar në indeksin e përgjithshëm, Kosova del të ketë një arritje prej 68 për qind nga 100 potenciale. Për të pasur një pasqyrë më të afërt po japim një pasqyrë lidhur me vendin e Kosovës sa i përket indeksit të përgjithshëm me 10 vende karakteristike. Në shtojcën 1 të këtij raporti është tabela që përfshin renditjen e të gjitha vendeve, duke përfshirë të gjitha shtyllat dhe nënshtyllat që e përbëjnë indeksin global.

Tabela 1: Renditja e përgjithshme

Shteti ^a	Indeksi i përgjithshëm	Renditja
Singapori	84.59	1
Hong Kongu	82.63	2
Zvicra	82.17	3
<i>Slllovenia</i>	<i>70.41</i>	<i>30</i>
<i>Bullgaria</i>	<i>64.61</i>	<i>47</i>
<i>Mali i Zi</i>	<i>61.98</i>	<i>59</i>
<i>Kroacia</i>	<i>60.76</i>	<i>63</i>
Kosova^b	59.86	68
Serbia	59.95	67
Maqedonia e Veriut	56.69	84
Shqipëria	56.59	85
Rep. Demokratike e Kongos	34.88	140
Çadi	34.81	141
Jemeni	32.92	142

Burimi: a) Indeksi i Konkurrueshmërisë (WEF, 2019); b) Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

Rezultati për institucionet shprehet në nivelin e konkurrueshmërisë në shtyllën fushën e caktuar nga 0 në 100 (maksimal). Shtetet që arrijnë më shumë se 90 pikë, vlerësohet se janë në kufirin e lartë, ndërsa më shumë se 80 pikë deri në mbi 90 nënkupton se shteti i caktuar është afër

kufirit të lartë. Analiza e konkurrueshmërisë e Kosovës në nivel global, sikurse edhe për vendet e tjera, është nxjerrë duke u bazuar në katër komponentë kryesorë që e formësojnë këtë indeks, siç janë: mjedisi mbështetës, kapitali njerëzor, tregu, ekosistemi i inovacionit. Krahasimi do të bëhet duke u bazuar në rezultatet e gjetjeve nga raporti i indeksit të konkurrueshmërisë të Forumit Ekonomik Botëror të vitit 2019, pasi ky është raporti i fundit që ka prezantuar renditjen me indeksin e përgjithshëm dhe atë sipas shtyllave që e përbëjnë atë për 142 shtete e përfshira.⁶ Raporti i publikuar për vitin 2021 i është kushtuar në mënyrë specifike ndikimit të epidemisë Covid dhe nuk ka përfshirë renditjen e zakonshme të vendeve. Në vazhdim po e japim pozitën përkatësisht renditjen e Kosovës sipas komponentëve dhe shtyllave përbërëse.

3.1. MJEDISI MBËSHTETËS

Shtyllat që e definojnë komponentën e mjedisit mbështetës, sipas metodologjisë së Forumit Ekonomik Botëror janë: institucionet, infrastruktura, përdorimi i TIK-ut dhe stabiliteti makro-ekonomik (Tabela 2). Në këtë pjesë do të bëhet analizë krahasimore duke u bazuar në indeksin e konkurrueshmërisë së shteteve që kanë performancë më të lartë, ato që kanë performancën me të ulët në indeksim dhe gjithashtu pozitën e Kosovës me shtetet që kanë performancë të ngjashme.

Shtylla e institucioneve pasqyron se sa janë institucionet e favorshme për të krijuar një mjedis të favorshëm për bizneset dhe ndërmarrësit. Kjo shtyllë përfshin disa prej faktorëve mbështetës përkatësisht ndikues siç janë: sundimi i ligjit, të drejtat e pronësisë, efektshmëria e qeverisjes dhe niveli i korrupsionit. Të gjithë këta faktorë janë të rëndësishëm dhe determinojnë nivelin e cilësisë së institucioneve duke pasqyruar se deri në çfarë mase mjedisi i biznesit është i favorshëm, që rrjedhimisht ndikon në operimin e bizneseve, në investime, në inovacione etj.⁷ Në këtë shtyllë, Finlanda renditet e para në botë (81.2), Kosova renditet e 68-ta me 54.7 pikë, një pozitë më lart se Tailanda, ndërsa Venezuela renditet e fundit në botë me 25.7 pikë. Në kuadër të kësaj shtylle, siguria ka pikët më të larta dhe Kosova renditet e 68-ta, ndërsa në nënshtyllat e tjera, të cilat në renditje që mund të konsiderohet problematike dhe me performancë më të dobët, janë transparenca (39), orientimi i qeverisë në të ardhmen (40.2), kapitali social (45).

Shtylla e infrastrukturës përfshin indikatorët që janë të rëndësishëm për të krijuar një rritje dhe zhvillim ekonomik. Rrjedhimisht, kur infrastruktura nuk është e zhvilluar në nivelin e duhur, atëherë ndikon negativisht në operimin e bizneseve duke rritur kostot e operimit dhe të logjistikës, që ndikon negativisht në eficiencën e tyre.⁸ Ndër nënshtyllat e përfshira në infrastrukturë janë: sistemi i transportit, infrastruktura e energjisë, rrjetet e telekomunikacionit dhe elementet kryesore të infrastrukturës fizike. Kosova renditet në vendin e 74-t për dallim nga

⁶ Shënim: Në studimin e indeksit të konkurrueshmërisë janë përfshirë 141 shtete. Në tabelat më poshtë renditja e shteteve është bërë duke përfshirë edhe Kosovën, pra gjithsej 142 shtete.

⁷ Schwab, Klaus dhe Zahidi, Saadia (2020). How Countries are Performing on the Road to Recovery. The Global Competitiveness Report 2020, Special Edition, World Economic Forum (WEF).
Linku: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>

⁸ Schwab, Klaus dhe Zahidi, Saadia (2020). How Countries are Performing on the Road to Recovery. The Global Competitiveness Report 2020, Special Edition, World Economic Forum (WEF).
Linku: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>

Singapori i cili renditet si shteti me infrastrukturën më të zhvilluar në botë, dhe Angolën që renditet e fundit me infrastrukturën më të dobët në botë.

Tabela 2: Mjedisi mbështetës

	Performuesi më i mirë	Kosova	*	Performuesi më i keq
Institucionet 0-100	Finlanda	Kosova	Tailanda	Venezuela
Vlera	81.2	54.7	54.6	25.7
Rank	1	68	69	142
Infrastruktura 0-100	Singapori	Kosova	Bosnja dhe Hercegovina	Angola
Vlera	95.4	67.5	63.0	40.2
Rank	1	74	75	126
Adaptimi i TIK 0-100	Republika e Koresë	Kosova	Portugalia	Çadi
Vlera	92.8	71.4	71.2	10.8
Rank	1	34	35	142
Stabiliteti Makroekonomik 0-100	Multiple⁹	Kosova	Bangladesh	Venezuela
Vlera	100.0	73.3	72.8	0.0
Rank	1	95	96	142

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

Përdorimi i teknologjisë së informacionit dhe komunikimit (TIK) është faktor kritik për të rritur produktivitetin dhe krijuar një mjedis të favorshëm për të përmirësuar cilësinë e vendimeve dhe ulur koston e transaksioneve si dhe për të përmirësuar operacionet në kuadër të zinxhirit të vlerës e për komunikimin efektiv me partnerët dhe klientët¹⁰. Vlen të nënvizohet se kjo shtyllë merr parasysh indikatorët si qasja në internet me shpejtësi të lartë, penetrimi i telefonisë së celularëve dhe adoptimi i tregtisë elektronike, por nuk përfshin indikatorë siç janë aftësitë e fuqisë punëtore dhe sektorit privat në raport me ICT-në, dhe nivelin e digjitalizimit të sektorit privat¹¹. Në këtë shtyllë, prin Republika e Koresë në botë (92.8), ndërsa Kosova renditet e 34-ta me 71.4 pikë, një më lart se Portugalia e cila renditet e 35-ta dhe Çadi që renditet i fundit përkatësisht i 142-ti në botë.

Shtylla që pasqyron stabilitetin makroekonomik dhe qëndrueshmërinë e tij, është e rëndësishme për ndikimet me peshë në funksionimin e bizneseve, sidomos lidhur me planifikimet e bizneseve

⁹ Shënim: Multiple nënkupton se më shumë se një shtet ka arritur shifrën e 100 pikëve.

¹⁰ World Economic Forum (2020). The Future of Jobs Report 2020. World Economic Forum. Linku: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>

¹¹ Shënim: për më shumë referoju tabelës A1 në shtojcë dhe indikatorët që matin Përdorimin e ICT-së.

për investime, inovacion, duke përfshirë vlerësimet për inflacionin dhe qëndrueshmërinë e valutës së vendit, përfshirë mjedisin rregullues, përkatësisht kushtet për siguri në parashikimet për kushtet e zhvillimit të biznesit¹². Në këtë shtyllë Kosova renditet e 95-ta në botë, një vend më mirë se Bangladeshi, dhe në fund renditet Venezuela. Ky indeks jep një indikacion se Kosova ka nevojë të krijojë një stabilitet makroekonomik që është faktor motivues për bizneset për të investuar dhe ulur pasigurinë që buron nga institucionet.

3.2. KAPITALI NJERËZOR

Komponenti i kapitalit njerëzor mat dy shtylla, shëndetin dhe aftësitë e popullatës. Shtylla e shëndetit është matur duke u bazuar në një indikator, atë të jetëgjatësisë së shëndetshme. Kosova në këtë shtyllë renditet e 57-ta, një vend para Sllovakisë, ndërsa Lesotho është shteti që renditet i fundit në botë me performancën më të ulët krahasuar me shtetet e tjera¹³. Shtylla e aftësive mat aftësitë e fuqisë punëtore aktuale dhe, aftësitë e fuqisë punëtore të ardhshme. Në këtë shtyllë, Zvicra (86.7), renditet e para në botë, ndërsa Kosova renditet si e 59-ta, kurse Çadi ka performancën më të ulët. Në të gjitha nënshtyllat, Kosova ka një mesatare më pak se 70 pikë, gjë që reflekton dhe në pikët në renditjen në nivel global.

Tabela 3: Kapitali njerëzor

	Performuesi më i mirë	Kosova	*	Performuesi më i keq
Shëndeti 0-100	Multiple	Kosova	Sllovakia	Lesotho
Vlera	100.0	82.3	82.3	21.7
Rank	1	57	58	142
Aftësitë 0-100	Zvicra	Kosova	Jordania	Çadi
Vlera	86.7	67.4	67.2	29.0
Rank	1	58	59	142

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

3.3. TREGJET

Komponenti “tregjet” vlerësohet duke u bazuar në katër shtylla: tregu i produkteve, tregu i punës, sistemi financiar dhe madhësia e tregut. Me përjashtim të shtyllës së fundit (madhësia e tregut), në tri shtyllat e tjera, Kosova renditet me performancë të krahasueshme edhe me shtetet e Bashkimit Evropian, si Bullgarinë, Gjermaninë, dhe Kroacinë.

¹² World Economic Forum (2019). The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. Linku: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

¹³ Shënim: Vlen të theksohet se shtylla e shëndetit nuk e mat sistemin e shëndetësisë në vend, kualitetin e shërbimeve të ofruara në vend, por gjendjen shëndetësore të popullit bazuar po ashtu në jetëgjatësi.

Tabela 4: Tregjet

	Performuesi më i mirë	Kosova	*	Performuesi më i keq
Tregu i Produkteve 0–100	Hong Kong SAR	Kosova	Bullgaria	Çadi
Vlera	81.6	55.8	55.7	35.4
Rank	1	62	64	142
Tregu i punës 0-100	Singapori	Kosova	Gjermania	Jemen
Vlera	81.2	73.1	72.8	40.9
Rank	1	14	15	142
Sistemi Financiar 0-100	Hong Kong SAR	Kosova	Kroacia	Jemen
Vlera	91.4	62.5	61.9	29.0
Rank	1	62	64	142
Madhësia e tregut 0-100	Kina	Kosova	Ruanda	Seychelles
Vlera	100.0	35.5	35.1	17.1
Rank	1	129	130	142

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

Në shtyllat tregu i produkteve dhe sistemi financiar, Hong Kongu prin në botë si shteti me performancën më të mirë. Shtylla tregu i punës mat indikatorët që ndërlidhen me konkurrencën e brendshme dhe hapjen e këtij tregu, ndërsa sistemi financiar mat indikatorët që ndërlidhet me intensitetin e financimit dhe stabilitetin e tij. Kosova renditet më lart se dy shtetet e Bashkimit Evropian, Bullgaria dhe Kroacia, sa u përket tregut të produkteve dhe sistemit financiar. Shtylla tregu i punës mat indikatorët, si fleksibiliteti dhe meritokracia dhe stimulimi, duke u bazuar kryesisht në perceptimin e firmës. Në këtë shtyllë, Singapori është në vendin e parë, ndërsa Kosova renditet si e 14-ta në botë një vend më lart se Gjermania. Për fund, në shtyllën madhësia e tregut, Kosova renditet e 129-ta në botë. Nënkuptohej se në këtë shtyllë Kina është e para me tregun e saj nacional, bazuar edhe në numrin e banorëve.

3.4. EKOSISTEMI I INOVACIONIT¹⁴

Krahasuar me shtyllat e tjera, renditjen më problematike Kosova e ka tek “aftësia për inovacion duke zënë vendin e 128-të në botë. Në këtë renditje e para prin Gjermania, ndërsa në vendin e fundit është Kongo. Shtylla aftësia për inovacion përbëhet prej tri nënshtyllave në të cilat renditjen më të ulët Kosova e shënon te kërkimi shkencor dhe zhvillimi ku Kosova renditet në vendin e 138-të me vetëm katër vende më keq. Ngjashëm jemi edhe te komercializimi i

¹⁴ Ekosistemi i inovacioneve (Innovation ecosystems) përkufizohet si struktura të formuara për ndërveprim midis aktorëve të cilët janë të thirrur (përkushtuar) me qëllime që të ndjekin zhvillimin e teknologjisë dhe inovacioneve (M. Kumorovsky, VUV, Bursels 2019).

kërkimeve për zhvillim dhe inovacione ku jemi në vendin e 132-të dhe diçka më mirë te ndërveprimi dhe diversiteti ku Kosova renditet e 84-ta në botë. Kjo duhet të jetë një sinjal alarmues për institucionet qeverisëse, institucionet kërkimore dhe universitare dhe tërë komunitetin kërkimor. Siç del edhe nga analiza dhe studime të tjera, kjo është pasojë e problemeve shqetësuese lidhur me nivelin e financimit dhe të sistemit shumë modest mbështetës për kërkime zhvillimore dhe inovacionet e zbatimin e tyre¹⁵.

Tabela 5: Ekosistemi i inovacionit

	Performuesi më i mirë	Kosova	*	Performuesi më i keq
Dinamizmi i biznesit 0-100	SHBA	Kosova	Gjeorgjia	Haiti
Vlera	84.2	62.3	62.2	14.1
Rank	1	58	59	142
Aftësia për inovacion 0-100	Gjermania	Kosova	Mauritania	Rep. Demokratike e Kongos
Vlera	86.8	26.6	26.3	18.0
Rank	1	128	129	142

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

Në shtyllën e dinamizmit, e cila bazohet në dy indikatorë kryesorë siç janë: kërkesat administrative dhe kultura ndërmarrëse, Kosova renditet e 58-ta, një vend më lartë se Gjeorgjia, ndërsa Shtetet e Bashkuara të Amerikës (SHBA) renditet e para, kurse Haiti renditet i fundit.

¹⁵ Zhvillimi i kërkimeve dhe inovacionit në Kosovë (Raport studimor, Instituti Riinvest 2023)

4. KONKURRUESHMËRIA E KOSOVËS NË BALLKANIN PERËNDIMOR

Pasqyrimi i pozitës lidhur me aftësinë konkurruese të Kosovës në kontekstin e rajonit të Ballkanit Perëndimor është veçanërisht e rëndësishme kur dihet niveli i këmbimit të mallrave dhe shërbimeve me gjashtë vendet fqinje, por edhe lidhur me ndikimet që mund të kenë nismat e ndryshme për bashkëpunim rajonal lidhur me Tregun e përbashkët rajonal, Procesin e Berlinit, por gjithashtu edhe iniciativën për “Ballkanin e hapur” e cila, ndonëse më e heshtur, kohëve të fundit mbetet ende e gjallë. Në përgjithësi, duke u bazuar në shtyllat e indeksit të konkurrueshmërisë e pasqyruar më lart, Kosova është e para në rajon në dy shtylla: përdorimi i TIK-ut (Teknologjia e informacionit dhe komunikimit) dhe tregu i punës, ndërsa në shtyllat siç janë: shëndeti, infrastruktura, institucionet, sistemi financiar dhe tregu i produkteve është e dyta në rajon. Për shkaqet e cekura më lart në shtyllën aftësia për inovacion, Kosova ka performancën më të dobët në krahasim me shtetet e rajonit. Më në hollësi shih tabelën në shtojcën 1. Tabela 10.

4.1. MJEDISI MBËSHTETËS

Në shtyllën përdorimi i ICT-së, Kosova prin në rajon me 71.4 pikë, pasuar nga Maqedonia e Veriut (57.6) si shteti i dytë me performancë më të lartë. Shteti që ka pikët më të ulëta në rajon, është Shqipëria me 52.9, edhe pse dallimi me shtetet tjera si Bosnja dhe Hercegovina, Serbia është shumë e vogël. Në shtyllën e institucioneve Mali i Zi prin në rajon (50.7) ndërsa Kosova është e dyta në këtë shtyllë me 54.7 pikë. Shteti me performancën më të dobët në rajon është Bosnja dhe Hercegovina me 44.4 pikë. Në shtyllën e infrastrukturës, Serbia është shteti me performancën më të lartë (73.8), ndërsa Shqipëria është shteti i fundit në rajon me gjithsej 57.7 pikë. Shtetet e tjera, si Kosova, Bosnja dhe Hercegovina, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi kanë një performancë të përafërt sa i përket kësaj shtylle. Për fund, në shtyllën e Stabilitetit Makroekonomik vërejmë se të gjitha shtetet kanë më shumë se 70 pikë, ku prijnë Bosnja dhe Hercegovina dhe Serbia, ndërsa shteti me pikët më të ulëta është Shqipëria.

Tabela 6: Mjedisi mbështetës

Shtetet/Indikatorët	Institucionet	Infrastruktura	Përdorimi i ICT	Stabiliteti Makroekonomik
Kosova	54.7	67.5	71.4	73.3
Shqipëria	51.9	57.7	52.9	70
Bosnja dhe Hercegovina	44.4	63	51.6	75
Maqedonia e Veriut	50.7	66.9	57.6	74.8
Mali i Zi	57.3	63.6	62.9	70
Serbia	52.5	73.8	52.6	75

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

4.2. KAPITALI NJERËZOR

Në komponentin e kapitalit njerëzor Kosova është e dyta në shtyllën e shëndetit, ku prin Shqipëria (85.9) ndërsa Bosnja dhe Hercegovina, Maqedonia e Veriut, Mali i Zi kanë performancë të përafërt. Shteti me performancën më të ulët në rajon në shtyllën e shëndetit është Serbia. Në shtyllën e aftësive ka dallim të vogël në mes të shteteve ku prin Shqipëria pasuar nga Mali i Zi, Serbia dhe Kosova. Shtetet me performancën më të ulët në këtë shtyllë janë Maqedonia e Veriut dhe Bosnja e Hercegovina.

Tabela 7: Kapitali njerëzor

Shtetet/Indikatorët	Shëndeti	Aftësitë
Kosova	82.3	67.4
Shqipëria	85.9	69
Bosnja dhe Hercegovina	80.3	60
Maqedonia e Veriut	81.3	59.8
Mali i Zi	81.2	68.7
Serbia	79	68.2

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

4.3. TREGJET

Në komponentin *tregjet* Kosova ka performancë të mirë në indeksim krahasuar me shtetet e rajonit. Në shtyllën e tregut të punës Kosova prin në rajon me 73.1 pikë, pasuar nga Mali i Zi (67.7), ndërsa pikët më të ulëta merr Bosnja dhe Hercegovina (53.3). Dy shtyllat e tjera ku Kosova është e dyta, janë Tregu i Produkteve (55.8) dhe Sistemi Financiar (62.5). Në shtyllën *madhësia e tregut* Kosova është renditur e parafundit në rajon, gjë që nënkupton se Kosova ka tregun më të vogël ngjashëm me Maqedoninë e Veriut, ndërkaq Serbia këtu rangohet e para. Në këtë kontekst vlen të nënvizohet se sipas këtij indikator (40 në mesatare), del se madhësia e tregut është problematik për të gjitha vendet.

Tabela 8: Tregjet

Shtetet/Indikatorët	Tregu i produkteve	Tregu i punës	Sistemi financiar	Madhësia e tregut
Kosova	55.8	73.1	62.5	35.5
Shqipëria	54.4	65.3	53.3	39.6
Bosnja dhe Hercegovina	49.6	53.3	57.9	42.3
Maqedonia e Veriut	48.6	58.3	57.3	39.7
Mali i Zi	59.4	67.7	68	28.8
Serbia	54.6	62.1	57.4	51.8

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

4.4. EKOSISTEMI I INOVACIONIT

Në tabelën 9 vërejmë se asnjëri prej shteteve të rajonit të Ballkanit nuk ka arritur të këtë pikë të larta në shtyllën *Aftësia për Inovacion*. Kosova (26.6) renditet e fundit në rajon, ku prin Serbia me (40.2), pasuar nga Mali i Zi (38.3). Kjo nënkupton se edhe me gjithë dallimet, të gjitha vendet e rajonit mbeten dukshëm mbrapa në *Hulumtim dhe Inovacion* krahasuar me shtetet e Evropës. Në shtyllën *dinamizmi i biznesit*, Mali i Zi (64) prin në rajon, pasuar nga Serbia (63.1) dhe Kosova (62.3), ndërsa Bosnja dhe Hercegovina renditet e fundit në rajon (51.1). Në këtë shtyllë vërejmë se në përgjithësi të gjitha shtetet e rajonit kanë një mesatare të ulët në indeksin e konkurrueshmërisë. Vlen të theksohet se kjo shtyllë matet duke u bazuar nga perceptimet e bizneseve.

Tabela 9: Ekosistemi i inovacionit

Shtetet/Indikatorët	Dinamizmi i biznesit	Aftësia për inovacion
Kosova	62.3	26.6
Shqipëria	61.8	29.8
Bosnja dhe Hercegovina	51.1	28.4
Maqedonia e Veriut	61.2	31.8
Mali i Zi	64	38.3
Serbia	63.1	40.2

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

Si përmbledhje vlen të konstatohet se megjithëse Kosova dhe vendet e rajonit kanë arritur rezultate të larta në disa shtylla, të gjitha këto vende ngecin për sa u përket rezultateve të pritura për të arritur kufirin e lartë të konkurrueshmërisë. Gjendja aktuale në të gjitha shtyllat, si për Kosovën ashtu edhe për shtetet e rajonit tregon që për të arritur nivelin e konkurrueshmërisë me shtetet e avancuara nevojitet përmirësim në të gjitha shtyllat njëkohësisht. Kosova është e para në dy fusha siç janë: përdorimi i TIK-ut dhe tregu i punës dhe e dyta në pesë shtylla. Kosova është e treta dhe e katërta në katër shtylla dhe e fundit vetëm në një shtyllë, atë të aftësisë për inovacion. Por, me gjithë faktin që Kosova është e para në dy dhe e dyta në pesë shtylla, kjo nuk nënkupton që ajo t'i ketë zgjidhur problemet e pozitës së konkurrueshmërisë me shtetet e rajonit në aspektin e zhvillimit socio-ekonomik dhe konkurrueshmërisë të sektorit privat, sidomos kur është fjala për kërkime zhvillimore dhe inovacionet. Andaj, është e nevojshme që të përmirësohet performanca e të gjitha shtyllave njëkohësisht, në mënyrë që Kosova të jetë më konkurruese krahasuar me shtetet e rajonit dhe të ketë një pozicion më konkurrues me shtetet e Bashkimit Evropian.

SHTOJCAT

SHTOJCA 1: KONKURRUESHMËRIA E KOSOVËS DHE KRAHASIMI RAJONAL

Tabela 10: Konkurrueshmëria e Kosovës

	KOS	KOS	Performuesi me i mirë
	Vlera	Rangimi	
Shtylla 1: Institucionet 0-100	54.7	68	Finlanda
Siguria 0–100	82.7	42	Finlanda
1.01 Krimi i organizuar 1–7 (më e mira)	62.7	63	Finlanda
1.02 Shkalla e vrasjeve për 100,000 popullatës.	97.6	44	Shumëfishtë
1.03 Incidenca e terrorizmit 0 (shumë e lartë) -100 (pa incidencë)	100.0	1	Shumëfishtë
1.04 1.04 Besueshmëria në shërbimet e policisë 1–7 (më e mira)	70.5	37	Finlanda
Kapitali social 0–100	45.0	118	Zelanda e re
1.05 Kapitali social 0–100 (më e mira)	45.0	118	Zelanda e re
Kontrollet dhe balancat 0–100	54.3	47	Finlanda
1.06 Transparenca buxhetore 0–100 (më e mira)	50.0	65	Shumëfishtë
1.07 Pavarësia e gjyqësorit 1–7 (më e mira)	47.8	72	Finlanda
1.08 Eficienca e kuadrit ligjor në rregullore sfiduese 1–7 (më e mira)	49.1	43	Finlanda
1.09 Liria e shtypit 0–100 (më e keqja)	70.3	63	Norvegjia
Performanca e sektorit publik 0–100	55.2	51	Singapori
1.10 Barra e rregullave qeveritare 1–7 (më e mira)	47.4	46	Singapori
1.11 Eficienca e kuadrit ligjor në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve 1–7 (më e mira)	49.1	63	Singapori
1.12 E-Participimi 0–1 (më e mira)	69.0	74	Shumëfishtë
Transparenca 0–100	39.0	75	Danimarka
1.13 Incidencat e korrupsionit 0–100 (më e mira)	39.0	75	Danimarka
E drejta për pronë 0–100	65.9	42	Finlanda
1.14 E drejta për pronë 1–7 (më e mira)	63.1	47	Finlanda
1.15 Mbrojtja e pronës intelektuale 1–7 (më e mira)	66.2	33	Finlanda
1.16 Kualiteti i administrimit të tokës 0–30 (më e mira)	68.3	47	Shumëfishtë
Qeverisjen e korporatave 0–100	55.0	91	Zelanda e re
1.17 Fuqia e standardeve të auditimit dhe kontabilitetit 1–7 (më e keqja)	58.3	81	Finlanda
1.18 Rregulloret mbi konfliktin e interesit 0–10 (më e mira)	53.3	85	Kenia
1.19 Qeverisja e aksionarëve 0–10 (më e mira)	53.3	84	Kazakistan
Orientimi i qeverisë në të ardhmen 0–100	40.2	122	Luksemburgu
1.20 Qeveria siguron stabilitetin e politikave 1–7 (më e mira)	46.1	82	Zvicra

1.21 Reagimi i qeverisë ndaj ndryshimeve 1–7 (më e mira)	49.0	55	Singapori
1.22 Përshtatshmëria e kuadrit ligjor ndaj modeleve digjitale të biznesit 1–7 (më e mira)	36.7	100	Amerika
1.23 Vizioni afatgjatë i qeverisë 1–7 (më e mira)	51.5	61	Singapori
1.24 Rregullorja e efikasitetit të energjisë 0–100 (më e mira)	45.0	85	Italia
1.25 Rregullimi i energjisë së rinovueshme 0–100 (më e mira)	43.0	107	Gjermania
1.26 Traktatet e lidhura me mjedisin në fuqi (nga 29)	10.3	141	Shumëfishtë
Shtylla 2: Infrastruktura 0-100	67.5	74	Singapori
Infrastrukturën e transportit 0–100	47.0	82	Singapori
2.01 Lidhshmëria e infrastrukturës rrugore 0–100 (më e mira)	75.0	75	Shumëfishtë
2.02 Kualiteti i infrastrukturës rrugore 1–7 (më e mira)	51.6	66	Singapori
2.03 Dendësia e hekurudhave km/1,000 km ²	76.5	29	Shumëfishtë
2.04 Efikasiteti i shërbimeve hekurudhore 1–7 (më e mira)	48.0	46	Japonia
2.05 Lidhshmëria ndërmjet aeroporteve	27.7	111	Shumëfishtë
2.06 Efikasiteti i shërbimeve të transportit ajror 1–7 (më e mira)	58.2	75	Singapori
2.07 Lidhshmëria e transportit detar 0–100 (më e mira)	0.6	110	Shumëfishtë
2.08 Efikasiteti i shërbimeve të porteve detare 1–7 (më e mira)	38.7	100	Singapori
Infrastruktura e shërbimeve 0–100	88.0	61	Islanda
2.09 Qasja në energji elektrike % e popullsisë	100.0	2	Shumëfishtë
2.10 Cilësia e furnizimit me energji elektrike % e prodhimit	77.3	139	Shumëfishtë
2.11 Ekspozimi ndaj ujit të pasigurt për pije % e popullsisë	98.8	36	Shumëfishtë
2.12 Qëndrueshmëria e furnizimit me ujë 1–7 (më e mira)	75.8	48	Islanda
Shtylla 3: Përdorimi i TIK 0-100	71.4	34	Koreja
3.01 Abonimet në telefoninë mobile-celulare për 100 popullsi	81.7	103	Shumëfishtë
3.02 Abonimet në telefoninë mobile - me transmetim për 100 popullsi	N/Appl.	n/a	Emiratet e Bashkuara Arabe
3.03 Abonimet në transmetimin fiks me internet për 100 popullsi	43.2	49	Zvicra
3.04 Abonimet në internetin me fibra optike për 100 popullsi	N/Appl.	n/a	Koreja
3.05 Përdoruesit e internetit % e popullsisë së rritur	89.4	21	Katari
Shtylla 4: Stabiliteti makroekonomik 0-100	73.3	95	Shumëfishtë
4.01 Inflacioni %	100.0	1	Shumëfishtë
4.02 Dinamikat e borxhit 0–100 (më e mira)	45.0	113	Shumëfishtë
Shtylla 5: Shëndeti 0-100	82.3	57	Shumëfishtë
5.01 Jetëgjatësia e shëndetshme	82.3	57	Shumëfishtë
Shtylla 6: Aftësitë 0-100	67.4	58	Zvicra
Fuqia punëtore aktuale 0–100	66.6	35	Zvicra
6.01 Mesatarja e viteve të shkollimit	72.2	48	Gjermania
Aftësitë e fuqisë punëtore aktuale 0–100	61.0	32	Zvicra
6.02 Shkalla e trajnimit të stafit 1–7 (më e mira)	55.8	45	Zvicra
6.03 Cilësia e trajnimit profesional 1–7 (më e mira)	46.9	90	Zvicra

6.04 Aftësitë e të diplomuarve 1–7 (më e mira)	65.1	22	Zvicra
6.05 Aftësitë digjitale në mesin e popullatës aktive 1–7 (më e mira)	72.7	11	Finlanda
6.06 Lehtësia e gjetjes së punonjësve të shkathët 1–7 (më e mira)	64.7	21	Amerika
Fuqia punëtore e së ardhmes 0–100	68.2	75	Danimarka
6.07 Vitet e jetëgjatësisë në shkollë	73.3	90	Shumëfishtë
Aftësitë e fuqisë punëtore të ardhshme 0–100	63.0	55	Danimarka
6.08 Të menduarit kritik në mësimdhënie 1–7 ((më e mira)	39.8	77	Finlanda
6.09 Raporti nxënës-mësues në arsimin fillor	86.2	53	Shumëfishtë
Shtylla 7: Tregu i produkteve 0-100	55.8	62	Hong Kong
Konkurrenca e brendshme 0–100	53.1	72	Hong Kong
7.01 Efekti pengues i taksave dhe subvencioneve në konkurrencë 1–7 (më e mira)	53.3	46	Singapori
7.02 Shkalla e dominimit të tregut 1–7 (më e mira)	48.5	58	Zvicra
7.03 Konkurrenca në shërbime 1–7 (më e mira)	57.4	112	Hong Kong
Hapja në raport me tregtinë 0–100	58.4	68	Singapori
7.04 Përhapja e barrierave jotarifore 1–7 (më e mira)	52.0	101	Singapori
7.05 Tarifat tregtare %	56.0	86	Hong Kong
7.06 Kompleksiteti i tarifave 1–7 (më e mira)	65.9	85	Hong Kong
7.07 Efikasiteti i funksionimit të administratës doganore 1–5 (më e mira)	59.9	26	Gjermania
Shtylla 8: Tregu i punës 0-100	73.1	14	Singapori
Fleksibiliteti 0–100	63.1	36	Singapori
8.01 Kostot e tepricës për pagat javore	84.4	40	Shumëfishtë
8.02 Praktikat e punësimit dhe largimit nga puna 1–7 (më e mira)	48.5	68	Hong Kong
8.03 Bashkëpunimi në marrëdhëniet punëmarrës-punëdhënës 1–7 (më e mira)	77.3	10	Singapori
8.04 Fleksibiliteti i përcaktimit të pagës 1–7 (më e mira)	57.4	113	Estonia
8.05 Politikat aktive të tregut të punës	39.0	71	Zvicra
8.06 Të drejtat e punëtorëve 0-100 (më e mira)	75.0	58	Shumëfishtë
8.07 Lehtësia e punësimit të fuqisë punëtore të huaj 1–7 (më e mira)	46.4	99	Shqipëria
8.08 Lëvizshmëria e brendshme e forcës punëtore 1–7 (më e mira)	77.3	1	Amerika
Meritokracia dhe stimulimi 0–100	83.1	5	Danimarka
8.09 Mbështetja në menaxhimin profesional 1–7 (më e mira)	67.2	33	Finlanda
8.10 Paga dhe produktiviteti 1–7 (më e mira)	65.5	11	Hong Kong
8.11 Raporti i pagave në mes të punëtorëve femra ndaj punëtorëve meshkuj %	96.3	8	Shumëfishtë
8.12 Norma e tatimit në punë %	103.3	1	Shumëfishtë
Shtylla 9 – Sistemi financiar 0-100	62.5	62	Hong Kong
Intensiteti 0–100	36.0	79	Amerika
9.01 Kredia e brendshme për sektorin privat % PBB	50.3	77	Shumëfishtë
9.02 Financimi i NVM-ve 1–7 (më e mira)	56.8	35	Finlanda

9.03 Disponueshmëria e kapitalit të sipërmarrjes 1–7 (më e mira)	62.9	8	Amerika
9.04 Kapitalizimi i tregut % PBB	0.0	126	Shumëfishtë
9.05 Vëllimi i primit të sigurimeve ndaj PBB-së	10.0	130	Shumëfishtë
Stabiliteti 0–100	89.0	63	Finlanda
9.06 Qëndrueshmëria e bankave 1–7 (më e mira)	68.8	68	Finlanda
9.07 Kredi joperformuese % e totalit të kredive bruto	96.0	45	Shumëfishtë
9.08 Hendeku i kredisë %	100.0	1	Shumëfishtë
9.09 Raporti i kapitalit rregullator të bankave % e aktiveve totale të ponderuara me rrezik	91.2	131	Shumëfishtë
Shtylla 10: Madhësia e tregut 0-100	35.5	129	Kina
10.01 Produkti i brendshëm Bruto PPP \$ miliard	N/Appl.	n/a	Kina
10.02 Importet e mallrave dhe shërbimeve % PBB	N/Appl.	n/a	Hong Kong
Shtylla 11: Dinamizmi i biznesit 0-100	62.3	58	Amerika
Kërkesat administrative 0–100	70.2	70	Amerika
11.01 Kostoja e fillimit të një biznesi % e GNI-së për kokë banori	99.5	24	Shumëfishtë
11.02 Numri i ditëve për të hapur një biznes	95.0	27	Zelanda e re
11.03 Shkalla e rikuperimit të falimentimit cent për dollarin	42.4	63	Japonia
11.04 Korniza rregullatore e falimentimit 0–16 (më e mira)	43.8	101	Shumëfishtë
Kultura ndërmarrëse 0–100	54.4	46	Izraeli
11.05 Qëndrimet ndaj rrezikut të sipërmarrjes 1–7 (më e mira)	39.0	127	Izraeli
11.06 Gatishmëria për të deleguar autoritetin 1–7 (më e mira)	66.4	27	Danimarka
11.07 Rritja e kompanive inovative 1–7 (më e mira)	54.3	54	Izraeli
11.08 Kompanitë që përqafojnë ide ndryshuese 1–7 (më e mira)	57.9	17	Izraeli
Shtylla 12: Aftësia për inovacion 0-100	26.6	128	Gjermania
Ndërveprimi dhe diversiteti 0–100	37.7	84	Singapori
12.01 Diversiteti i fuqisë punëtore 1–7 (më e mira)	49.7	116	Singapori
12.02 Gjendja e zhvillimit të grupimeve 1–7 (më e mira)	41.0	96	Italia
12.03 Bashkëshpikjet ndërkombëtare për një milion pop.	0.0	127	Shumëfishtë
12.04 Bashkëpunimi me shumë palë të interesit 1–7 (më e mira)	60.1	28	Izraeli
Kërkim dhe zhvillim 0–100	15.2	138	Japonia
12.05 Publikime shkencore	60.0	129	Shumëfishtë
12.06 Aplikimet për patentë për milion popullsi	0.0	133	Shumëfishtë
12.07 Shpenzimet për R&D % PBB	0.7	139	Shumëfishtë
12.08 Ngritja e institucioneve kërkimore 0–100 (më e mira)	0.0	117	Shumëfishtë
Komercializimi 0–100	26.9	132	Luksemburgu
12.09 Përsosmëria e blerësit 1–7 (më e mira)	53.8	29	Koreja
12.10 Aplikacionet për marka tregtare për milion pop.	0.0	132	Shumëfishtë

Burimi: Kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

Tabela 11: Konkurrueshmëria e Kosovës: Krahasim Rajonal

	KOS	KOS	ALB	ALB	BIH	BIH	MKD	MNE	MNE	SRB	SRB	si me I
	Vlera	Rangimi	Vlera	Rangimi	Vlera	Rangimi	Vlera	Rangimi	Vlera	Rangimi	Vlera	Rangimi
Shtylla 1: Institucionet 0-100												
Siguria 0-100	82.7	42	74.1	72	73.1	79	69.2	97	79.2	55	75.2	66
1.01 Krimi i Organizuar 1-7 (më e mira)	62.6	63	46.4	113	50.0	104	41.1	122	64.3	57	51.8	99
1.02 Shkalla e vrasjeve për 100.000 polllatës.	97.7	44	93.9	71	97.6	40	96.6	51	93.6	73	98.0	35
1.03 Incidenca e terrorizmit 0 (shumë e largë) -100 (pa incidencë)	100.0	1	99.9	61	99.9	64	99.9	60	100.0	30	99.9	35
1.04 I.04 Besueshmëria në shërbimet e policisë 1-7 (më e mira)	70.5	37	56.1	69	45.0	102	39.1	115	58.9	65	51.2	86
Kapitali Social 0-100	45.0	118	44.1	123	48.8	84	44.8	120	48.9	83	49.9	71
1.05 Kapitali social 0-100 (më e mira)	45.0	118	44.1	114	48.8	n/a	44.8	111	48.9	76	49.9	n/a
Kontrollet dhe balancat 0-100	54.3	47	40.2	106	34.9	124	38.0	116	50.5	59	44.9	93
1.06 Transparenca buxhetore 0-100 (më e mira)	50.0	65	50.0	45	35.0	70	37.0	69	36.3	n/a	43.0	60
1.07 Pavarësia e gjyqësorit 1-7 (më e mira)	47.8	72	18.4	136	20.4	133	23.0	127	50.9	59	34.1	101
1.08 Efiçienca e kuadrit ligjor në rregullorë sfiduese 1-7 (më e	49.1	43	22.3	133	13.2	139	23.5	128	47.4	46	33.7	94
1.09 Liria e shtypit 0-100 (më e keqja)	70.3	63	70.2	66	71.0	52	68.3	75	67.3	83	68.8	71
Performanca e sektorit publik 0-100	55.2	51	52.7	60	26.4	137	42.9	102	59.3	38	50.2	74
1.10 Barra e rregullive qeveritare 1-7 (më e mira)	47.4	46	56.5	18	18.4	137	33.1	105	50.0	32	34.9	95
1.11 Efiçienca e kuadrit ligjor në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve 1-7	49.1	63	25.7	128	17.6	139	25.5	129	53.8	42	34.2	104
1.12 E-Participimi 0-1 (më e mira)	69.0	74	75.8	58	43.3	110	70.2	68	74.2	61	81.5	47
Transparenca 0-100	39.0	75	36.0	85	38.0	77	37.0	81	45.0	58	39.0	75
1.13 Incidencat e Korrupsionit 0-100 (më e mira)	39.0	75	36.0	85	38.0	77	37.0	81	45.0	58	39.0	75
E drejta mbi pronë 0-100	65.9	42	41.7	112	37.5	122	54.7	66	54.0	69	51.0	79
1.14 E drejta mbi pronë 1-7 (më e mira)	63.1	47	38.4	129	37.5	131	43.1	119	55.6	72	48.6	106
1.15 Mbrojtja e pronës intelektuale 1-7 (më e mira)	66.2	33	35.0	130	31.8	134	37.6	121	48.2	86	44.5	104
1.16 Kualiteti i administrimit të tokës 0-30 (më e mira)	68.3	47	51.7	73	43.3	89	83.3	20	58.3	59	60.0	55
Qeverisjen e korporatave 0-100	55.0	91	67.3	38	54.1	94	69.6	32	59.5	73	55.5	87
1.17 Fuqia e standardeve të auditimit dhe kontabilitetit 1-7 (më e	58.3	81	57.9	81	45.2	123	48.7	114	55.4	94	53.5	102
1.18 Rregulloret mbi konfliktin e interesit 0-10 (më e mira)	53.3	85	77.0	18	47.0	106	80.0	12	63.0	47	50.0	97
1.19 Qeverisja e aksioneve 0-10 (më e mira)	53.3	84	67.0	37	70.0	28	80.0	7	60.0	64	63.0	55
Orientimi i qeverisë në të ardhmen 0-100	40.2	122	58.9	52	42.2	118	49.4	88	61.8	39	53.9	76
1.20 Qeveria siguron stabilitetin e politikave 1-7 (më e mira)	46.1	82	39.0	107	21.0	137	32.9	117	57.5	47	44.2	92
1.21 Rregullimi i qeverisë ndaj ndryshimeve 1-7 (më e mira)	49.0	55	42.8	79	17.2	139	31.8	116	52.1	43	44.3	75
1.22 Përshatshmëria e kuadrit ligjor ndaj modeleve dixhitale të	36.7	100	45.8	57	22.9	132	33.3	113	44.1	65	43.7	68
1.23 Vizioni afatgjatë i qeverisë 1-7 (më e mira)	51.5	61	45.6	76	14.6	138	30.7	119	56.1	47	43.9	80
1.24 Rregullorja e efiçencës së energjisë 0-100 (më e mira)	45.0	85	71.4	n/a	71.4	n/a	71.4	n/a	71.4	n/a	66.1	34
1.25 Rregullimi i energjisë së rinovueshme 0-100 (më e mira)	43.0	107	69.6	n/a	69.6	n/a	69.6	n/a	69.6	n/a	52.9	65
1.26 Traktatet e lidhura me mjedisin në fuqi (nga 29)	10.3	141	82.8	36	55.2	132	58.6	126	72.4	79	72.4	79

Shlylla 2: Infrastruktura 0-100	67.5	74	57.7	98	63.0	84	66.9	75	63.6	83	73.8	51	Singapori
Infrastrukturën e transportit 0-100	47.0	82	35.5	120	39.8	108	45.7	84	40.5	106	88.7	46	Singapori
2.01 Lidhshmëria e infrastrukturës rrugore 0-100 (më e mira)	75.0	75	55.5	122	66.8	92	67.0	91	45.1	129	58.5	43	Shumëfisht
2.02 Kualiteti i infrastrukturës rrugore 1-7 (më e mira)	51.6	66	47.7	80	30.8	121	39.5	105	48.8	77	41.6	98	Singapori
2.03 Dendësia e hekurudhave km/1,000 km ²	76.5	29	38.6	49	49.7	41	67.7	33	46.3	43	100.0	24	Shumëfisht
2.04 Efikasiteti i shërbimeve hekurudhore 1-7 (më e mira)	48.0	46	3.3	103	19.5	89	18.6	91	35.4	63	26.8	82	Japonia
2.05 Lidhshmëria ndërmjet aeroportëve	27.7	111	30.1	102	30.9	98	25.7	116	31.8	96	43.6	76	Shumëfisht
2.06 Efikasiteti i shërbimeve të transportit ajror 1-7 (më e mira)	58.2	75	50.9	100	41.2	121	55.7	87	60.2	68	55.3	88	Singapori
2.07 Lidhshmëria e transportit detar 0-100 (më e mira)	0.6	110	3.0	107	n/a	n/a	0.6	110	3.0	108	n/a	n/a	Shumëfisht
2.08 Efikasiteti i shërbimeve të porteve detare 1-7 (më e mira)	38.7	100	54.7	65	17.9	133	22.7	125	53.1	67	34.6	111	Singapori
Infrastruktura e shërbimeve 0-100	88.0	61	79.9	85	86.2	67	88.0	59	86.7	66	89.0	54	Islanda
2.09 Qasja në energji elektrike % e popullsisë	100.0	2	100.0	2	100.0	2	100.0	2	100.0	2	100.0	2	Shumëfisht
2.10 Cilësia e furnizimit me energji elektrike % e prodhimit	77.3	139	85.1	109	94.1	58	90.5	90	87.8	100	90.8	84	Shumëfisht
2.11 Ekspozimi ndaj ujit të pastigur për pije % e popullsisë	98.8	36	83.4	76	94.7	49	96.0	45	88.7	65	96.6	41	Shumëfisht
2.12 Qëndrueshmëria e furnizimit me ujë 1-7 (më e mira)	75.8	48	51.2	102	56.1	94	65.6	65	70.3	57	68.7	62	Islanda
Shlylla 3: Përdorimi i TIK 0-100	71.4	34	52.9	75	51.6	80	57.6	70	62.9	57	52.6	77	Korea
3.01 Abonimet në telefoninë mobile-celulare per 100 pop.	N/Apl	n/a	N/Apl	86	N/Apl	97	N/Apl	82	N/Apl	74	N/Apl	89	Shumëfisht
3.02 Abonimet në telefoninë mobile - me transmetim per 100 pop.	43.2	49	25.0	67	41.7	50	39.9	52	50.7	44	33.5	57	Zvicra
3.03 Abonimet në transmetimin fiks me internet per 100 pop.	N/Apl	n/a	N/Apl	58	N/Apl	100	N/Apl	57	N/Apl	39	N/Apl	89	Emiratet e
3.04 Abonimet në internetin me fibra optike per 100 pop.	89.4	21	71.8	62	70.1	67	79.2	46	71.5	63	73.4	58	Katari
3.05 Përdoruesit e internetit % e popullsisë së rritur	73.3	95	70.0	104	75.0	64	74.8	82	70.0	104	75.0	64	Shumëfisht
Shlylla 4: Stabiliteti Makroekonomik 0-100	100.0	1	100.0	1	100.0	1	100.0	1	100.0	1	100.0	1	Shumëfisht
4.01 Inflacioni %	45.0	113	40.0	114	50.0	64	49.5	97	40.0	114	50.0	64	Shumëfisht
4.02 Dinamikat e borxhit 0-100 (më e mira)	82.3	57	85.9	46	80.3	73	81.3	64	81.2	65	79.0	76	Shumëfisht
Shlylla 5: Shëndeti 0-100	82.3	57	85.9	45	80.3	72	81.3	63	81.2	64	79.0	75	Shumëfisht
5.01 Jetëgjatësia e shëndetshme	67.4	58	69.0	50	60.0	82	59.8	83	68.7	53	68.2	55	Zvicra
Fuqia punëtore aktuale 0-100	66.6	35	60.7	57	51.1	92	52.5	86	62.6	49	62.4	50	Zvicra
6.01 Mesatarja e viteve të shkollimit	72.2	48	68.0	56	64.6	67	65.3	64	74.7	41	74.2	43	Gjermania
Aftësitë e fuqisë punëtore aktuale 0-100	61.0	32	53.4	61	37.6	134	39.6	129	50.5	78	50.6	75	Zvicra
6.02 Shkalla e trajnimit të stafit 1-7 (më e mira)	55.8	45	59.2	35	34.9	133	36.7	131	49.5	72	43.6	104	Zvicra
6.03 Cilësia e trajnimit profesional 1-7 (më e mira)	46.9	90	54.7	56	35.0	134	36.1	131	49.8	80	48.7	84	Zvicra
6.04 Aftësitë e të diplomuarve 1-7 (më e mira)	65.1	22	54.9	51	35.0	135	39.8	124	47.4	85	51.9	65	Zvicra
6.05 Aftësitë dixhitale në mesin e popullatës aktive 1-7 (më e mira)	72.7	11	49.9	81	45.0	102	44.5	106	55.3	62	51.5	77	Finlanda
6.06 Lehtësia e gjëjes së punonjësve të shkathët 1-7 (më e mira)	64.7	21	48.2	102	38.2	131	41.0	125	50.6	83	57.3	51	Amerika
Fuqia punëtore e së ardhmes 0-100	68.2	75	77.2	40	68.8	72	67.2	79	74.8	50	74.0	53	Danimark
6.07 Vitet e jetëgjatësisë në shkollë	73.3	90	84.6	50	84.3	n/a	74.0	81	83.5	53	82.0	59	Shumëfisht
Aftësitë e fuqisë punëtore të ardhshme 0-100	63.0	55	69.9	37	53.3	85	60.4	65	66.0	47	65.9	49	Danimarka
6.08 Të menduarit kritik në mësimdhënie 1-7 (më e mira)	39.8	77	59.6	18	24.6	133	31.7	111	42.6	62	42.5	63	Finlanda
6.09 Raportit mënyës-mësues në arsimin fillor	86.2	53	80.1	67	82.0	60	89.0	44	89.5	42	89.3	43	Shumëfisht

	55.8	62	54.4	75	49.6	108	48.6	110	59.4	42	54.6	73	Hong Kong
Shylla 7: Tregu i produkteve 0-100													Hong Kong
Konkurrenca e brendshme 0-100	53.1	72	42.9	120	42.1	124	41.2	126	55.7	52	47.7	98	Hong Kong
7.01 Efëktet penguese i taksave dhe subvencioneve në konkurrencë 1-7 (në e mira)	53.3	46	36.3	113	34.9	119	37	112	57.3	30	43.3	81	Singapore
7.02 Shkalla e dominimit të tregut 1-7 (në e mira)	48.5	58	32	130	37.4	111	32.6	125	47.4	62	37.4	110	Switzerland
7.03 Konkurrenca në shërbime 1-7 (në e mira)	57.4	112	60.5	99	54	125	54.1	124	62.5	84	62.3	85	Hong Kong
Hapja në raport me tregtinë 0-100	58.4	68	65.8	22	57.1	74	56	81	63	38	61.5	51	Singapore
7.04 Përhapja e barrierave tregtare 1-7 (në e mira)	52	101	68.1	16	61.9	41	49.5	118	57.3	69	57.6	65	Singapore
7.05 Tarifat tregtare %	56	86	85.3	40	65.9	66	67.3	64	82	44	65.2	68	Hong Kong
7.06 Kompleksiteti i tarifave 1-7 (në e mira)	65.9	85	76.2	71	59.9	98	70.7	78	73.7	75	83.2	64	Hong Kong
7.07 Efikasiteti i funksionimit të administratës doganore 1-5 (në e mira)	59.9	26	33.7	111	40.8	69	36.3	93	39	84	39.9	78	Germany
Shylla 8: Tregu i punës 0-100													Singapore
Fleksibiliteti 0-100	63.1	36	61.5	45	52.6	107	54.8	92	65.5	23	59.9	53	Singapore
8.01 Kostot e tepricës për pagat javore	84.4	40	65	97	89.2	24	81.3	44	85	38	92.3	16	Shumëfisht
8.02 Praktikant dhe punësimi dhe largimi nga puna 1-7 (në e mira)	48.5	68	48.7	66	31.1	130	43.3	95	51.2	49	50.2	56	Hong Kong
8.03 Bashkëpunimi në marrëdhëniet punë-marrës-punëdhënësi-1-7 (në e mira)	77.3	10	65.9	34	42	133	46.4	124	53.8	94	51.4	107	Singapore
8.04 Fleksibiliteti i përcaktimit të pagës 1-7 (në e mira)	57.4	113	55.8	120	70.8	48	57.4	112	64.7	76	67.9	63	Estonia
8.05 Politikat aktive të tregut të punës	39	71	31	94	30.2	100	38.1	73	50.7	44	41.1	68	Zvicra
8.06 Të drejtat e punëtorëve 0-100 (në e mira)	75	58	79	44	73	57	73	57	89	18	69	81	Shumëfisht
8.07 Iehtësia e punësimit të fuqisë punëtore të huaj 1-7 (në e mira)	46.4	99	80.3	1	37.4	134	43.9	111	54.1	59	52.4	69	Shqipëria
8.08 Lëvizshmëria e brendshme e forcës punëtore 1-7 (në e mira)	77.3	1	66.2	28	46.9	119	54.7	93	75	2	55	92	Amerika
Meritokracia dhe stimulimi 0-100	83.1	5	69	43	53.9	106	61.9	73	69.9	37	64.3	62	Danimarka
8.09 Mbështetja në menaxhimin profesional 1-7 (në e mira)	67.2	33	57.4	64	37.5	132	38.8	129	53.2	81	45.4	114	Finlanda
8.10 Paga dhe produktiviteti 1-7 (në e mira)	65.5	11	59	34	38.9	121	44.1	93	48.5	76	49.6	70	Hong Kong
8.11 Raporti i pagave në mes të punëtorëve femra ndaj punëtorëve	96.3	8	74.7	52	47.1	88	64.8	70	85.5	33	79.3	44	Shumëfisht
8.12 Norma e tatimit në punë %	103.3	1	85	85	92.2	59	100	1	92.5	53	83.1	92	Shumëfisht
Shylla 9 - Sistemi Financiar 0-100	62.5	62	53.3	102	57.9	80	57.3	83	68	44	57.4	82	Hong Kong
Intensiteti 0-100	36	79	26.8	104	35.9	79	33.7	86	52.3	43	34.7	83	Amerika
9.01 Kredia e brendshme për sektorin privat % PBB	50.3	77	38.2	89	56.6	65	53	71	51.9	72	45.5	81	Shumëfisht
9.02 Financimi i NVM-ve 1-7 (në e mira)	56.8	35	47.6	76	40.9	106	39	115	53.7	43	49.1	65	Finlanda
9.03 Disponueshmëria e kapitalit të sipërmarrjes 1-7 (në e mira)	62.9	8	33.6	81	22.3	117	27.9	100	45	39	35.9	69	Amerika
9.04 Kapitalizimi i tregut % PBB	0	126	0	125	28	66	26.5	67	73	27	13.2	88	Shumëfisht
9.05 Vellimi i primit të sigurimeve ndaj PBB-së	10	130	14.6	101	31.9	60	22.3	82	38	n/a	29.6	64	Shumëfisht
Stabiliteti 0-100	89	63	86.4	81	85.3	87	86.8	77	87.5	74	85.8	83	Finlanda
9.06 Qëndrueshmëria e bankave 1-7 (në e mira)	68.8	68	73.2	53	63.4	81	61.7	87	65.7	76	62	85	Finlanda
9.07 Kredi i performues % e totalit të kredive bruto	96	45	74.3	120	80.7	108	88.7	81	86.3	89	81.2	105	Shumëfisht
9.08 Hendëku i kreditës %	100	1	100	1	100	1	100	1	100	1	100	1	Shumëfisht
9.09 Raporti i kapitalit rregullator të bankave % e aktiveve totale të	91.2	131	98.2	88	96.9	96	96.9	94	98.2	89	100	22	Shumëfisht
Shylla 10: Madhësia e tregut 0-100	35.5	129	39.6	111	42.3	101	39.7	109	28.8	134	51.8	74	Kina
10.01 Produkti i Brendshëm Bruto PPP \$ miliard	N/ Appl.	n/a	N/ Appl.	112	N/ Appl.	101	N/ Appl.	117	N/ Appl.	135	N/ Appl.	75	Kina
10.02 Importet e mallrave dhe shërbimeve % PBB	N/ Appl.	n/a	N/ Appl.	52	N/ Appl.	32	N/ Appl.	16	N/ Appl.	25	N/ Appl.	34	Hong Kong

Shtylla 11: Dinamizimi i biznesit 0-100	58	61.8	63	51.1	117	61.2	65	64.0	50	63.1	54	Amerika
Kërkesat administrative 0-100	70.2	81.2	35	61.8	102	82.9	31	79.9	39	78.8	42	Amerika
11.01 Kostoja e fillimit të një biznesi % e GNI-së për kokë banori	99.5	94.3	85	92.6	100	99.6	21	99.4	34	98.9	45	Shumëfisht
11.02 Numri i ditëve për të hapur një biznes	95.0	95.5	23	19.1	137	86.4	82	88.4	73	95.0	27	Zelanda e
11.03 Shkalla e rikuperimit të falimentimit cent për dollarin	42.4	47.4	49	41.9	64	51.7	44	53.8	41	37.1	78	Japonia
11.04 Korniza rregullatore e falimentimit 0-16 (më e mira)	43.8	87.5	9	93.8	1	93.8	1	78.1	23	84.4	14	Shumëfisht
Kultura ndërmarrëse 0-100	54.4	42.4	117	40.4	125	39.5	129	48.1	87	47.4	92	Izraeli
11.05 Qëndrimet ndaj rrezikut të sipërmarrjes 1-7 (më e mira)	39.0	39.0	126	41.1	119	34.8	134	46.5	93	44.9	107	Izraeli
11.06 Gatishmëria për të deleguar autoritetin 1-7 (më e mira)	66.4	53.0	84	42.5	129	47.9	115	51.5	96	53.1	82	Danimarka
11.07 Rritja e kompanive inovative 1-7 (më e mira)	54.3	46.1	94	39.6	127	41.7	117	50.1	79	49.2	83	Izraeli
11.08 Kompanitë që përqafojnë ide ndryshuese 1-7 (më e mira)	57.9	31.6	132	38.4	110	33.6	129	44.2	70	42.3	80	Izraeli
Shtylla 12: Aftësia për inovacion 0-100	26.6	29.8	110	28.4	117	31.8	97	38.3	69	40.2	59	Gjermania
Ndërveprimi dhe diversiteti 0-100	37.7	32.5	114	29.4	129	30.7	125	43.5	51	41.8	59	Singapori
12.01 Diversiteti i fuqisë punëtore 1-7 (më e mira)	49.7	49.7	115	48.6	117	50.2	110	61.9	49	62.0	48	Singapori
12.02 Gendja e zhvillimit të grupimeve 1-7 (më e mira)	41.0	30.4	133	33.6	125	38.6	107	44.8	80	40.0	104	Italia
12.03 Bashkë-shpikjet ndërkombëtare për një milion pop.	0.0	2.9	84	4.3	75	0.0	126	18.6	51	22.4	43	Shumëfisht
12.04 Bashkëpunimi me shumë palë të interesit 1-7 (më e mira)	60.1	47.1	57	31.0	137	34.2	126	48.7	51	42.9	87	Izraeli
Kërkim dhe zhvillim 0-100	15.2	17.2	126	20.2	106	21.5	93	23.8	76	33.8	55	Japonia
12.05 Publikime shkencore	60.0	60.2	128	65.1	114	68.2	97	56.8	134	77.0	61	Shumëfisht
12.06 Aplikimet për patentë për milion pop.	0.0	3.6	89	7.8	77	5.1	81	25.3	52	22.9	54	Shumëfisht
12.07 Shpenzimet për R&D % PBB	0.7	5.1	98	6.7	93	11.8	75	12.5	73	31.0	38	Shumëfisht
12.08 Ngritja e institucioneve kërkimore 0-100 (më e mira)	0.0	0.0	117	1.1	88	0.8	89	0.4	102	4.2	60	Shumëfisht
Komercializimi 0-100	26.9	49.2	95	42.6	112	54.4	73	57.0	65	49.7	92	Luksemb
12.09 Përsosmëria e blerësit 1-7 (më e mira)	53.8	29	107	24.9	133	31.7	116	44.2	64	28.9	124	Korea
12.10 Aplikacionet për marka tregtare për milion pop.	0.0	63.9	81	60.4	89	77.1	n/a	69.9	62	70.5	61	Shumëfisht

Burimi: a) për krahasim rajonal, indeksi i konkurrueshmërisë bazuar në WEF, 2019; b) Për indeksin e konkurrueshmërisë të Kosovës, kalkulimet e autorëve bazuar në të dhënat e anketës.

SHTOJCA 2: PËRKUFIZIMI DHE QASJA METODOLOGJIKE LIDHUR ME SHTYLLAT DHE NËNSHTYLLAT

Shtylla 1: Institucionet

Shtylla e institucioneve konsiston në tetë nënshtylla dhe njëzet e gjashtë tregues (indikatorë). Kjo shtyllë përshkruan masën në të cilën institucionet e një shteti mbështesin konkurrueshmërinë. Kjo shtyllë bazohet në tetë nënshtyllat që matin shkallën e nivelit të sigurisë, pasuar nga nënshtylla e kapitalit njerëzor që fokusohet në kohezionin social dhe përfshirjen, komunitetin, lidhjet familjare, participimin në politikë dhe besimin në institucione. Po ashtu, kjo shtyllë mat deri në çfarë mase mjedisi institucional, me ligjet dhe kornizën administrative, lejon individët, firmat dhe interaktivitetin me qeverinë për të krijuar pasuri. Nënshtyllat e tjera, si: transparencja, të drejtat për pronën, sektori publik, kontrollet dhe balancat ndikojnë në vendimet e sektorit privat dhe janë burim i burokracisë që buron nga institucionet dhe rregullativat, korrupsioni, mungesa e ndershmërisë dhe transparencës, sikurse edhe nga mungesa e pavarësisë të sistemit të drejtësisë. Të gjitha këto, prodhojnë kosto shtesë për bizneset, rrjedhimisht reflektojnë në rritjen e bizneseve. Për fund, në kuadër të nënshtyllave është orientimi i qeverisë në të ardhmen që përfshin stabilitetin politik brenda vendit dhe ndikimin e tij në ekonominë e vendit.

Shtylla 2: Infrastruktura

Kjo shtyllë përbëhet nga infrastruktura e transportit me tetë tregues (indikatorë), nga lidhja e transportit të linjës me një indikator, infrastruktura e shërbimeve me katër indikatorë. Kjo shtyllë mat shtrirjen e infrastrukturës së vendit, e cila është e një rëndësie vendimtare për të siguruar një mirëfunksionim të ekonomisë. Niveli që një vend i ka zhvilluar këto nënshtylla dhe tregues reflekton në ekonominë e vendit dhe është masë kritike për sipërmarrësit që të ofrojnë ose të marrin mallrat dhe shërbimet në kohën e duhur.

Shtylla 3: Përdorimi i TIK-ut

Shtylla e përdorimit të TIK-ut përbëhet nga pesë tregues (indikatorë) dhe mat shkallën që një vend ka adoptuar teknologjitë e komunikimit për të zhvilluar produktivitetin nëpër sektorë dhe ndikimin e TIK-ut në aktivitetet e bizneseve të përditshme. Kjo shtyllë gjithashtu vlerëson masën që një vend është në gjendje të absorbojë teknologjitë e reja brenda kufijve të tij kombëtarë dhe të zhvillojë dhe avancojë produkte.

Shtylla 4: Stabiliteti makroekonomik

Shtylla e stabilitetit makroekonomik përbëhet nga dy tregues (indikatorë) kryesorë, inflacioni dhe dinamika e borxhit. Kjo shtyllë mat shkallën e mjedisit makroekonomik që pasqyron në konkurrencën e përgjithshme të shtetit, ndërkaq shtetet që nuk kanë qëndrueshmëri makroekonomike, nuk janë konkurruese. Në shtetet me mungesë të stabilitetit makroekonomik, firmat ballafaqohen me sfida për të operuar me norma të larta inflacioni, gjë që ndikon negativisht në rritjen e tyre dhe në performancën ekonomike në nivel kombëtar.

Shtylla 5: Shëndeti

Shtylla e shëndetësisë përfshin një tregues (indikator) të vetëm, vitet e jetëgjatësisë së qytetarëve.

Shtylla 6: Aftësitë

Kjo shtyllë përbëhet nga katër nënshtylla dhe nëntë tregues (indikatorë). Kjo shtyllë vlerëson nivelin e aftësive të fuqisë punëtore të kërkuar nga sektori privat. Në kuadër të kësaj, kjo shtyllë përbëhet nga indikatorët, si shkalla e trajnimit të stafit nga sektori privat, cilësia e trajnimit profesional, të menduarit kritik dhe aftësitë e të diplomuarve; përfshirë aftësitë digjitale në mesin e popullatës aktive të vlerësuar nga menaxherët e firmave. Të gjithë indikatorët e lartcekur matin produktivitetin ndërlidhur me aftësitë që ka fuqia punëtore.

Shtylla 7: Tregu i produktit

Tregu i produkteve përfshin dy nënshtylla kryesore dhe shtatë indikatorë: konkurrencën e brendshme dhe hapjen e tregut. Nënshtylla *konkurrenca e brendshme* përfshin tre indikatorë që matin efektin e taksave dhe subvencioneve në konkurrencë dhe shkallën e dominimit të një biznesi në treg. Ndërsa hapja e tregut përfshin katër tregues (indikatorë) dhe mat hapjen e vendit në raport me vendet e tjera, tarifata tregtare, kompleksitetin e tarifave dhe efikasitetin qartësues në kufi.

Shtylla 8: Tregu i punës

Kjo shtyllë përbëhet nga dy nënshtylla dhe dymbëdhjetë indikatorë. Shkalla e efikasitetit dhe fleksibilitetit të tregut të punës është e rëndësishme pasi punëtorët mund të alokohen për përdorimin më efektiv në ekonomi. Nënshtylla e fleksibilitetit është e rëndësishme pasi lejon kalimin e punëtorëve nga një aktivitet ekonomik në tjetrin me kosto më të ulëta, si dhe luhatjet e pagave pa çuar në shpërndarje sociale. Nëndimensioni i meritokracisë dhe stimulimit mat shkallën e stimulujve brenda sektorit privat për t'u mbështetur në menaxhimin profesional, pagat dhe produktivitetin dhe promovimin e meritokracisë në fuqinë punëtore. Këto nënshtylla janë të rëndësishme pasi reflektojnë pozitivisht në performancën e punëtorëve si dhe në atraktivitetin e vendit për talentë.

Shtylla 9: Sistemi financiar

Sistemi financiar përbëhet nga dy nënshtylla dhe nëntë indikatorë. Kjo shtyllë mat tregjet financiare të vendit, në veçanti kapitalin e disponueshëm për sektorin privat në treg, siç janë kreditë, qëndrueshmërinë e sektorit bankar, kapitali sipërmarrës, shtrirja është e rregulluar nga tregu.

Shtylla 10: Madhësia e tregut

Shtylla e *madhësisë së tregut* matet me dy indikatorë, Produkti i Brendshëm Bruto (PBB) dhe importeve të mallrave dhe shërbimeve në bazë të përqindjes së PBB-së. Kjo shtyllë fokusohet në aftësinë e ekonomisë kombëtare për të konkurruar në tregjet ndërkombëtare si zëvendësim për madhësinë e vogël të ekonomisë kombëtare. Kjo matet me diferencën ndërmjet importeve dhe eksporteve në nivel kombëtar.

Shtylla 11: Dinamika e bizneseve

Kjo shtyllë përfshin dy nënshtylla (kërkesa administrative dhe kultura ndërmarrëse) dhe tetë indikatorë. Dinamika e bizneseve mat mjedisin e biznesit në nivel nacional dhe kulturën ndërmarrëse.

Shtylla 12: Aftësia Inovative

Shtylla e fundit fokusohet në inovacionin dhe ka tre nënshtylla me dhjetë tregues (indikatorë). Theksi kryesor i kësaj shtylle është rëndësia e inovacionit për aftësinë e vendit për të konkurruar ndërsa ekonomitë u afrohen kufijve të dijes, aftësia e ekonomisë për të gjeneruar njohuri më të vlefshme dhe integrimi dhe adoptimi i saj me teknologjitë e jashtme tenton të zhduket. Vendet me rezultatin më të lartë në këtë shtyllë janë më të afta për të konkurruar pasi firmat zhvillojnë produkte, teknologji të fundit dhe si rezultat ato kanë aftësi për të konkurruar në tregjet vendase dhe ndërkombëtare.

Shtylla 1 – Institucionet

1.01 Krimi i organizuar

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, deri në çfarë mase krimi i organizuar (mafia-shantazhi i orientuar, zhvatja) u imponojnë kosto bizneseve? (1=në masë të madhe, imponon kosto të mëdha; 7= aspak, nuk imponon asnjë kosto) | 2018– 2019 mesatare e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

1.02 Shkalla e vrasjeve

Numri i vrasjeve të qëllimshme për 100,000 banorë | 2017 apo viti më i fundit në dispozicion “Vrasje e qëllimshme” i referohet vdekjes (plagosjes) së jashtëligjshme e shkaktuar ndaj një personi me qëllim të vdekjes apo lëndimi serioz. Më shumë informata rreth metodologjisë mund të gjenden në <https://dataunodc.un.org/crime/intentional-homicide-victims>.

Burimi: United Nations Office on Drugs and Crime, Homicide Dataset 2019. (<https://data.unodc.org/>); World Health Organization (WHO), WHO Global Health Estimates 2015 (<http://apps.who.int/violence-info/>).

1.03 Incidenca e terrorizmit¹⁶

Vlerëson shpeshtësinë dhe ashpërsinë e sulmeve terroriste. Shkalla varion nga 0 (incidence më e lartë) deri në 100 (pa incidencë). Numërim i peshuar 2013-2017.

Ky indikator i ka dy komponentë: numrin e viktimave të shkaktuara nga terrorizmi (lëndime dhe fatalitet) dhe numrin e sulmeve terroriste brenda 5 vjetësh, ku secili vit përmban gjysmën e peshës së vitit pasues. Secili komponent normalizohet në një shkallë nga 0 deri në 100, ku 100 nënkupton “nuk ka viktima” dhe “nuk ka atake”, respektivisht, dhe pastaj përdoret mesatarja.

Burimi: World Economic Forum calculations based on National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (<https://www.start.umd.edu/>).

¹⁶ Shënim: Burimi për Kosovën është gjetur në linkun: <https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf>

1.04 Besueshmëria në shërbimet e policisë

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, deri në çfarë mase mund të mbështeteni në shërbimet e policisë për zbatimin e ligjit dhe të rregullit?” (1= aspak; 7= në masë të madhe) | 2018–2019 mesatare e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

1.05 Kapitali social¹⁷

Pikët në shtyllën e *Kapitalit social* nga Legatum Prosperity Index™, i cili vlerëson kohezionin social dhe përfshirjen, komunitetin dhe rrjetëzimin familjar, si dhe përfshirjen politike dhe besimin institucional. Shkalla varion nga 0 (ulët) në 100 (lart). Edicioni 2018. Ky indikator mat performancën nacionale në tri fusha: kohezionin social dhe përfshirjen (tejkalimin e kapitalit social), komuniteti dhe rrjetëzimi familjar (lidhja e kapitalit social) dhe përfshirja politike dhe besimi institucional (ndërlidh kapitalin social). Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në at <http://www.prosperity.com/about/methodology>. **Burimi:** Legatum Institute, The Legatum Prosperity Index 2018 (<http://www.prosperity.com/about/resources>).

1.06 Transparenca buxhetore¹⁸

Vlerëson sasinë dhe afatin kohor të informatave buxhetore që Qeveria i bën publike, 2017. Indeksi u cakton shteteve të mbuluara nga Open Budget Survey një pikë transparence në një shkallë deri në 100 pikë, duke përdorur nëngrup pyetjesh që vlerësojnë sasinë dhe afatin kohor të informatave buxhetore që Qeveria i bën publike në tetë dokumente kyçe buxhetore në përputhje me standardet e praktikave të mira internacionale. Tetë dokumentet kyçe janë: Deklarata Para-Buxhetit, Propozimi I buxhetit ekzekutiv dhe dokumente përforcuese për propozimin e buxhetit ekzekutiv; Buxheti i miratuar; Buxheti i Qytetarëve; Raportet vjetore; Rishikim mes-viti; Raport i fundvitit dhe Raporti i Auditorit.

Për më shumë informata rreth indeksit dhe metodologjisë themelore të pyetësorit, shikoni <https://www.internationalbudget.org/open-budget-survey/methodology/>.

Burimi: International Budget Partnership, The Open Budget Survey 2017 (<https://www.internationalbudget.org/open-budgetsurvey/>).

1.07 Pavarësia e gjyqësorit

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, sa është i pavarur sistemi gjyqësor nga ndikimi i qeverisë, individëve, apo kompanive?” (1= nuk është i pavarur fare; 7= krejtësisht i pavarur) | 2018–2019 mesatarja e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme).

Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B në këtë raport.

¹⁷ Shënim: Kosova nuk është në pjesë e studimit të bërë nga ana e The Legatum Prosperity Index. Vlerësimi është bërë nga ana e ekspertëve përmes intervistave.

¹⁸ Shënim: Kosova nuk është në pjesë e studimit, vlerësimi është bërë nga ana e ekspertëve përmes intervistave.

1.08 Efiçienca e kuadrit ligjor në rregullore sfiduese

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, sa është e lehtë për bizneset private të sfidojnë veprimet e qeverisë dhe/apo rregulloret përmes sistemit ligjor?” (1= shumë e vështirë; 7= shumë e lehtë) | 2018–2019 mesatarja e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (various editions). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B në këtë raport.

1.09 Liria e shtypit

Shkalla në Indeksin mbi Lirinë Botërore të Shtypit mat nivelin e lirisë në dispozicion të gazetarëve. Shkalla rangon nga 0 (mirë) në 100 (shumë keq), edicioni 2019. Indeksi mat pavarësinë e medieeve, kualitetin e infrastrukturës që mbështet prodhimin e lajmeve dhe informatave, dhe aktet e dhunshme ndaj gazetarëve. Është i bazuar në dy burime: (1) një databazë në nivelin e abuzimeve dhe dhunës ndaj gazetarëve dhe medieeve; dhe (2) një pyetësor për opinion ekspert ndaj pluralizmit, pavarësisë së mediave, vetëcensurës, transparencës dhe infrastrukturës në secilin shtet.

Më shumë informata rreth metodologjisë mund të gjenden në <https://rsf.org/en/world-press-freedom-index>.

Burimi: Reporters Without Borders (RSF), World Press Freedom Index 2019 (<https://rsf.org/en/world-press-freedom-index>)

1.10 Barra e rregullave qeveritare

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, sa është barra që kanë kompanitë për të përmbushur kërkesat e administratës publike (p.sh. lejet, rregullimet, raportimet)?” (1- barrë shumë e madhe; 7= nuk ka aspak barrë) | 2018–2019 mesatarja e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B në këtë raport.

1.11 Efiçienca e kuadrit ligjor në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, sa janë efektive sistemi ligjor dhe gjyqësor për kompanitë në zgjidhjen e konflikteve?” (1= shumë joefektive; 7= shumë efektive). | 2018–2019 mesatarja e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B në këtë raport.

1.12 E-Participimi¹⁹

Pikët në Indeksin e E-Participimit vlerësojnë përdorimin e shërbimeve online për të lehtësuar dispozitën e informacioneve nga qeveria te qytetarët. Shkalla varion nga 0 në 1 (më e mira) | Edicioni 2018. Indeksi i E-Participimit mat përdorimin e shërbimeve online për të lehtësuar

¹⁹ Shënim: Kosova nuk është në pjesë e studimit, vlerësimi është bërë nga ana e ekspertëve përmes intervistave.

dispozitën e informacioneve nga qeveria te qytetarët (“shpërndarja e e-informatave”), ndërveprim me palët e interesuara (“e-konsultimi”) dhe përfshirja në proceset e vendimmarrjes (e-vendimmarrja). Më shumë informata rreth metodologjisë mund të gjenden në <https://publicadministration.un.org>

Burimi: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, E-Government Survey 2018: Gearing E-Government To Support Transformation Towards Sustainable And Resilient Societies (July 2018).

1.13 Incidencat e Korrupsionit

Pikët e indeksit të perceptimit të indeksit bëjnë matjen e perceptimit të korrupsionit në sektorin publik. Ky është një indikator i përbërë dhe shkalla varion nga 0 (shumë i korruptuar) në 100 (nuk ka fare korrupsion) | Edicioni 2018. Indeksi i përmbledh të dhënat nga një numër i burimeve që ofrojnë perceptime të njerëzve të biznesit dhe ekspertëve të shteteve për nivelin e korrupsionit në sektorin publik.). Më shumë informata rreth metodologjisë mund të gjenden në <https://www.transparency.org/cpi>.

Burimi: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2018 (<https://www.transparency.org/cpi2018>).

1.14 E drejta për pronë

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, në çfarë mase janë të mbrojtura të drejtat e pronës, duke përfshirë asetet?” (1= aspak; 7=në masë të madhe). | 2018–2019 mesatarja e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme).

Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B në këtë raport.

1.15 Mbrojtja e pronës intelektuale

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, deri në çfarë mase është e mbrojtur prona intelektuale?” (1= aspak; 7= në masë të madhe) | 2018–2019 mesatarja e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme).

Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B në këtë raport.

1.16 Kualiteti i administrimit të tokës

Pikët e indeksit mbi kualitetin e administrimit të tokës vlerësojnë mbështetjen në infrastrukturë, transparencë të informatave, mbulueshmëri gjeografike, zgjidhje për mosmarrëveshje të tokës dhe qasje të barabartë në të drejta pronësore. Shkalla varion nga 0 në 30 (më e mira) | 2018 Indeksi përmban pesë komponentë: mbështetja në infrastrukturë; transparenca e informacioneve; mbulueshmëria gjeografike; zgjidhje e mosmarrëveshjeve për tokë dhe qasja e barabartë në të drejtat për pronë. Të dhënat mbledhen për qytetin biznesor më të madh në secilën ekonomi.) Më shumë informata rreth metodologjisë mund të gjenden në <http://www.doing-business.org/Methodology>.

Burimi: World Bank Group, Doing Business 2019: Training for Reform.

1.17 Fuqia e standardeve të auditimit dhe kontabilitetit

Përgjigje nga pyetja e pyetësorit “Në shtetin tuaj, sa janë të fuqishme standardet e auditimit financiar dhe kontabilitetit?” (1= shumë e dobët; 7=shumë e fuqishme) . | 2018–2019 mesatarja e peshuar apo periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: World Economic Forum, Executive Opinion Survey (edicione të ndryshme).

Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B në këtë raport.

1.18 Rregulloret mbi konfliktin e interesit

Vlerësimi për shkallën e indeksit të rregullimit të konfliktit të interesit mat mbrojtjen e aksionarëve ndaj keqpërdorimit të aseteve të korporatës nga drejtorët për përfitime personale. Shkalla varion nga 0 në 10 (më e mira) | 2018 Indeksi vlerëson tre dimensione të rregullores që trajtojnë konfliktet e interesit: 1) transparencën e transaksioneve të palëve të lidhura, 2) aftësinë e aksionarëve për të paditur dhe për të mbajtur drejtorët përgjegjës për vetë-marrëveshje, dhe 3) akses në prova dhe shpërndarjen e shpenzimeve ligjore në çështjet gjyqësore të aksionarëve. Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në <http://www.doingbusiness.org/Methodology>.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Të Bërit Biznes 2019: Trajnim për Reforma.

1.19 Qeverisja e aksionarëve

Vlerësimi i shkallës së indeksit të qeverisjes së aksionarëve mat të drejtat e aksionarëve në qeverisjen e korporatës. Shkalla varion nga 0 në 10 (më e mira) | 2018 Indeksi vlerëson tre dimensione të qeverisjes së mirë: (1) të drejtat dhe rolin e aksionarëve në vendimet kryesore të korporatave, (2) mbrojtjen e qeverisjes për mbrojtjen e aksionarëve nga kontrolli dhe forcimi i panevojshëm i bordit dhe (3) transparenca e korporatës mbi aksionet e pronësisë, kompensimin, auditimet dhe perspektivat financiare. Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në <http://www.doingbusiness.org/Methodology>.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Të Bërit Biznes 2019: Trajnim për Reforma.

1.20 Qeveria siguron stabilitetin e politikave

Përgjigje ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, në çfarë mase qeveria siguron një mjedis të qëndrueshëm politikash për të bërë biznes?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe. Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

1.21 Përgjegjshmëria e qeverisë ndaj ndryshimeve

Përgjigje ndaj pyetjes së pyetësorit "Në vendin tuaj, në çfarë mase qeveria i përgjigjet në mënyrë efektive ndryshimeve (p.sh. ndryshimet teknologjike, tendencat shoqërore dhe demografike,

sfidat e sigurisë dhe ekonomike)?" 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe. Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

1.22 Përshtatshmëria e kuadrit ligjor ndaj modeleve digjitale të biznesit

Përgjigjja ndaj pyetjes së pyetësorit "Në vendin tuaj, sa shpejt po përshtatet kuadri ligjor i vendit tuaj me modelet digjitale të biznesit (p.sh. tregtia elektronike, ekonomia e ndarjes, fintech, etj.)?" 1 = aspak i shpejtë; 7 = shumë i shpejtë | Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

1.23 Vizioni afatgjatë i qeverisë

Përgjigje ndaj pyetjes së pyetësorit "Në vendin tuaj, deri në çfarë mase qeveria ka një vizion afatgjatë?" 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe | Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

1.24 Rregullorja e efijencës së energjisë²⁰

Vlerëson politikat dhe rregulloret e një vendi për të promovuar efijencën e energjisë. Rezultati varion nga 0 (jo i favorshëm) në 100 (shumë i favorshëm), 2017. Rezultati bazohet në performancën e një vendi në 12 tregues: planifikimi kombëtar i efijencës së energjisë; subjektet e efijencës së energjisë; informacioni i dhënë konsumatorëve për përdorimin e energjisë elektrike; stimujt e EE nga strukturat e tarifave të energjisë elektrike; stimujt dhe mandatat; përdoruesit e fundit industrialë dhe tregtarë; stimujt & mandatat: Sektori publik; stimujt dhe mandatat: shërbimet komunale; mekanizmat financues për efijencën e energjisë; standardet minimale të performancës së efikasitetit të energjisë; sistemet e etiketimit të energjisë; kodet e energjisë së ndërtesave; transporti dhe çmimet dhe monitorimi i karbonit. Për më shumë informacion, shihni <https://rise.worldbank.org/indicators#pillarenergy-efficiency>.

Burimi: The WorldBank/ESMAP, Policy Matters: Regulatory Indicators for Sustainable Energy (RISE) 2018 (<https://rise.worldbank.org/reports>, <https://rise.worldbank.org/scores>).

1.25 Rregullimi i energjisë së rinovueshme²¹

Vlerëson politikat dhe rregulloret e një vendi për të promovuar energjitë e rinovueshme. Rezultati varion nga 0 (jo i favorshëm) në 100 (shumë i favorshëm) | 2017 Rezultati bazohet në performancën e një vendi në shtatë tregues: Kuadri ligjor për energjinë e rinovueshme;

²⁰ Shënim: Vlerësimi është bërë duke u bazuar në Regulatory Indicators for Sustainable Energy. Linku: <https://rise.esmap.org/analytics>

²¹ Shënim: Vlerësimi është bërë duke u bazuar në Regulatory Indicators for Sustainable Energy. Linku: <https://rise.esmap.org/analytics>

Planifikimi për zgjerimin e energjisë së rinovueshme; Stimuj dhe mbështetje rregullatore për energjinë e rinovueshme; Atributet e stimujve financiarë dhe rregullatorë; Lidhja dhe përdorimi i rrjetit; rreziku i kundërpatisë; çmimi i karbonit dhe monitorimi. Për më shumë informacion, shihni <https://rise.worldbank.org/indicators#pillar-renewable-energy>.

Burimi: Banka Botërore/ESMAP, çështjet e politikave:Treguesit Rregullatorë për Energjinë e Qëndrueshme (RISE) 2018 (<https://rise.worldbank.org/reports>, <https://rise.worldbank.org/scores>).

1.26 Traktatet e lidhura me mjedisin në fuqi²²

Numri total i traktateve mjedisore të ratifikuara (shkalla 0–29, ku 29 është më e mira) | Statusi i datës 25 shkurt 2019. Ky tregues mat numrin total të traktateve ndërkombëtare nga një grup prej 29 në të cilat një shtet është pjesëmarrës. Një shtet njihet si pjesëmarrës sa herë që statusi për çdo traktat shfaqet si i ratifikuar, aderues ose në fuqi. Traktatet e përfshira janë: Konventa Ndërkombëtare për Rregullimin e Gjuetisë së Balenave, 1946, Uashington; Konventa për Ligatinat e Rëndësisë Ndërkombëtare veçanërisht si Habitat i shpendëve ujorë, 1971 Ramsar; Konventa për Mbrojtjen e Trashëgimisë Kulturore dhe Natyrore Botërore, 1972 Paris; Konventa për Parandalimin e Ndotjes Detare nga Hedhja e Mbetjeve dhe Çështjeve të tjera, 1972 Londër, Mexico City, Moskë, Uashington; Konventa mbi Tregtinë Ndërkombëtare të Llojeve të Rrezikuara të Faunës dhe Florës së Egër, 1973 Uashington; Konventa Ndërkombëtare për Parandalimin e Ndotjes nga Anijet (MARPOL) e modifikuar nga Protokolli i vitit 1978, Londër; Konventa për Ruajtjen e Llojeve migratore të Kafshëve të Egra, 1979 Bon; Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtën e Detit, 1982 Montego Bay; Konventa për Mbrojtjen e Shtresës së Ozonit, 1985, Vjenë; Protokolli mbi Substancat që Hollojnë Shtresën e Ozonit, 1987 Montreal; Konventa për Kontrollin e Lëvizjeve Ndërkufitare të Mbetjeve të Rrezikshme dhe Asgjësimin e tyre, 1989 Bazel; Konventa Ndërkombëtare për Përgatitjen, Reagimin dhe Bashkëpunimin ndaj Ndotjes nga Nafta, 1990 Londër; Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike, 1992 Nju Jork; Konventa mbi Diversitetin Biologjik, 1992 Rio de Janeiro; Konventa Ndërkombëtare për të luftuar shkretëtirëzimin në ato vende që përjetojnë thatësi të rëndë dhe/ose shkretëtirim, veçanërisht në Afrikë, 1994 Paris; Marrëveshja në lidhje me Zbatimin e Pjesës XI të Konventës së Kombeve të Bashkuara mbi të Drejtën e Detit të 10 dhjetorit 1982, 1994 Nju Jork; Marrëveshja në lidhje me Dispozitat e Konventës së Kombeve të Bashkuara për të Drejtën e Detit në lidhje me ruajtjen dhe menaxhimin e stoqeve të peshqve të rrëmbyer dhe stoqeve të peshqve shumë migrues, 1995 Nju Jork; Protokolli i Kiotos për Konventën Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike, Kioto 1997; Konventa mbi të drejtën e përdorimit jolundrues të rrjedhave ujore ndërkombëtare, 1997; Konventa e Roterdamit mbi procedurën e miratimit të informuar paraprak për disa kimikate dhe pesticide të rrezikshme në tregtinë ndërkombëtare, 1998 Rotterdam; Protokolli i Kartagjenës për Biosigurinë e Konventës për Diversitetin Biologjik, 2000 Montreal; Protokolli mbi Përgatitjen, Reagimin dhe Bashkëpunimin ndaj Incidenteve të Ndotjes nga Substancat e Rrezikshme dhe të Dëmshme, 2000 Londër; Konventa e Stokholmit mbi Ndotësit Organikë të Qëndrueshëm, 2001 Stokholm; Traktati Ndërkombëtar mbi Burimet Gjenetike Bimore për Ushqimin dhe Bujqësinë, 2001 Romë; Marrëveshja Ndërkombëtare e Drurit Tropikal, 2006 Gjenevë; Protokolli Suplementar mbi Përgjegjësinë dhe Kompensimin ndaj

²² Shënim: Kosova nuk është në pjesë e studimit, vlerësimi është bërë nga ana e zyrtarëve të Ministrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor

Protokollit të Kartagjenës për Biosigurinë, 2010 Nagoya – Kuala Lumpur; Protokollit mbi aksesin në burimet gjenetike dhe ndarjen e drejtë dhe të barabartë të përfitimeve që dalin nga përdorimi i tyre në Konventën për Diversitetin Biologjik, Nagoya 2010; Konventa për Mërkurin, Minamata, 2013; dhe Marrëveshja e Parisit 2015.

Burimi: The International Union for Conservation of Nature (IUCN) Environmental Law Centre ELIS Treaty Database (data received through direct communication).

Shtylla 2: Infrastruktura

2.01 Lidhshmëria e infrastrukturës rrugore²³

Rezultati në lidhshmërinë e infrastrukturës rrugore, i cili mat shpejtësinë mesatare dhe drejtësinë e një itinerari ngarje që lidh 10 ose më shumë qytete të mëdha që së bashku përbëjnë të paktën 15% të popullsisë totale të ekonomisë. Shkalla ka një shtrirje nga 0 deri në 100.

Ky Indeks, i zhvilluar nga Forumi Ekonomik Botëror përfshin dy elemente: (1) një matje e shpejtësisë mesatare të një itinerari të vozitjes që lidh 10 ose më shumë qytete më të mëdha në një ekonomi që përbëjnë të paktën 15% të popullsisë së përgjithshme të ekonomisë; dhe (2) një matje e linearitetit të rrugës. Itinerari nuk ishte optimizuar dhe lidh qytetet nga më i madhi te më i vogli. Çdo pjesë që përfshin një traget është përjashtuar nga llogaritja e shpejtësisë mesatare. Si hap i parë drejt identifikimit të qyteteve që duhen përfshirë në itinerar, ishin llogaritur distancat dyshe (“siç fluturon korbi”), dhe kur distanca ishte më pak se 20 kilometra, qyteti më i vogël pjesëmarrës në palë u përjashtua nga llogaritja. Lineariteti i rrugës korrespondon me raportin e shumës së distancave të lëvizjes ndërmjet çdo qyteti në udhëtimin për shumën e distancave "fluturimeve të korbit" ndërmjet çdo qyteti në udhëtim. Për këtë komponent, pjesët që përfshijnë një traget janë përfshirë. API-të e Google Directions dhe Open Street Map janë përdorur për të llogaritur itinerarin. Baza e të dhënave Geonames (e aksesuar më 8 maj 2019) është përdorur për popullsitë dhe koordinatat e qytetit. Për më shumë informacion rreth këtij indikator, ju lutemi kontaktoni gcp@weforum.org. Burimi: Llogaritjet e Forumit Ekonomik Botëror.

2.02 Kualiteti i infrastrukturës rrugore

Përgjigjet në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, çfarë është cilësia (gjerësia dhe gjendja) e infrastrukturës rrugore?” 1 = jashtëzakonisht i varfër - ndër më të dobëtat në botë; 7 = jashtëzakonisht e mirë—ndër më të mirat në botë | 2018–2019 ponderuar periudha mesatare ose periudha më e fundit në dispozicion

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, anketa e opinionit ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni shtojcës B të këtij raporti.

2.03 Dendësia e hekurudhave²⁴

Kilometra të hekurudhës për 1000 kilometra katrorë në tokë | 2017 ose viti më i fundit i disponueshëm

²³ Shënim: Vlerësimi është bërë nga ana e ekspertëve përmes intervistave.

²⁴ Shënim: Vlerësimi është bërë nga ana e ekspertëve përmes intervistave.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Indikatorët e Zhvillimit Botëror baza e të dhënave (<https://data.worldbank.org/>, aksesuar më 29 prill 2019) dhe burimet kombëtare.

2.04 Efikasiteti i shërbimeve hekurudhore

Përgjigje në pyetjen e anketës “Sa efikase janë shërbimet (d.m.th frekuenca, përpikmëria, shpejtësia, çmimi) e transportit hekurudhor?” 1 = jashtëzakonisht joefikas, ndër më të dobëtit në botë; 7 = jashtëzakonisht efikas, ndër më të mirët në botë | Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (botime të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti

2.05 Lidhshmëria ndërmjet aeroporteve

Ky paraqet treguesin e lidhshmërisë së aeroporteve IATA, i cili mat shkallën e integritit të një vendi brenda rrjeti global të transportit ajror | 2018.

Për çdo aeroport, numri i vendeve të disponueshme për çdo destinacion, peshohet me madhësinë e aeroportit në destinacion (në kuptimin e numrit të pasagjerëve të trajtuar). Totali e ponderuara përmbledhen për të gjitha destinacionet, dhe pastaj për të gjitha aeroportet e vendit për të nxjerrë një rezultat. Një transformim regjistri zbatohet në vlerën e papërpunuar përpara se të konvertohet në një rezultat me pikë nga 0 deri në 100.

Burimi: Asociacioni Ndërkombëtar i Transportit Ajror (IATA) (të dhënat e nxjerra përmes komunikimit të drejtpërdrejtë).

2.06 Efikasiteti i shërbimeve të transportit ajror

Përgjigja në pyetjen e anketës "Sa efikase (d.m.th frekuenca, përpikëria, shpejtësia, çmimi) janë shërbimet e transportit ajror?" 1 = jashtëzakonisht joefikase, ndër më të dobëtit në botë; 7 = jashtëzakonisht efikase, ndër më të mirët në botë. Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (botime të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

2.07 Lidhshmëria e transportit detar

Rezultati në Indeksin e lidhshmërisë të transportit detar, i cili vlerëson lidhshmërinë e një vendi me rrjetet globale të transportit detar. Indeksi përdor një shkallë të hapur, me pikë referimi prej 100 i cili korrespondon me vendin me lidhshmërinë më të fortë më 2004 (Kina). Nuk zbatohet për vendet pa dalje në bregdet. | 2017

Indeksi bazohet në pesë komponentë të sektorit të transportit detar: numri i anijeve, kapaciteti mbajtës i kontejnerëve të tyre, madhësia maksimale e anijes, numri i shërbimeve dhe numri i kompanive që vendosin anije me kontejnerë në portet e një vendi.

Burimi: Konferenca e Kombeve të Bashkuara për Tregtinë dhe Zhvillimin (UNCTAD), UNCTAD, Divizioni për Teknologji dhe Logjistikë (<http://stats.unctad.org/LSCI>, aksesuar më 4 prill 2019).

2.08 Efikasiteti i shërbimeve të porteve detare

Përgjigja në pyetjen e anketës “Sa efikase (d.m.th. frekuenca, përpikëria, shpejtësia, çmimi) në vendin tuaj janë shërbimet (tragetet, varkat) e porteve detare?” 1 = jashtëzakonisht joefikase, ndër më të dobëtit në botë; 7 = jashtëzakonisht efikase, ndër më të mirët në botë. Nuk zbatohet për vendet pa dalje në bregdet. 2018–2019 e ponderuar periudha mesatare ose periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (botime të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

2.09 Qasja në energji elektrike, përqindja e popullsisë

Përqindja e popullsisë me qasje në energji elektrike (vlerësim i vitit 2017). Qasja në energji elektrike përfshin një familje që ka qasje fillestare në energji elektrike të mjaftueshme për të furnizuar një grup bazë të shërbimeve të energjisë elektrike— në minimum, disa llamba për ndriçim, ndriçim i veçantë (si p.sh një elektrik dore), telefon.

Burimet: Agjencia Ndërkombëtare e Energjisë, Opinioni i Energjisë rreth Botës 2018 (<https://www.iea.org/weo2018/>); Grupi i Bankës Botërore, Baza e të dhënave të Energjisë së Qëndrueshme për të Gjithë (<https://datacatalog.worldbank.org/dataset/sustainable-energy-all>, aksesuar më 21 mars 2019); burimet kombëtare.

2.10 Cilësia e furnizimit me energji elektrike, përqindja e prodhimit²⁵

Humbjet e transmetimit dhe shpërndarjes së energjisë elektrike si përqindje e furnizimit të brendshëm (Vlerësim i vitit 2016).

Humbjet e transmetimit dhe shpërndarjes së energjisë elektrike janë humbje në transmetimin ndërmjet burimeve të furnizimit dhe pikave të shpërndarjes, si dhe në shpërndarjen te konsumatorët, duke përfshirë edhe kyçjen ilegale në rrjet.

Burimi: Agjencia Ndërkombëtare e Energjisë, Qendra e të Dhënave të Energjisë (të dhënat e marra përmes komunikimit të drejtpërdrejtë).

2.11 Ekspozimi ndaj ujit të pasigurt për pije²⁶

Përqindja e vlerësuar me rrezikun e popullsisë së ekspozuar ndaj ujit të pasigurt të pijes (vlerësimet e vitit 2017)

Ky tregues raportohet si një vlerë përmbledhëse e ekspozimit (SEV): mat ekspozimin e një popullate ndaj ujit të pasigurt të pijes, duke marrë parasysh shkallën e ekspozimit sipas nivelit të rrezikut dhe ashpërsisë të kontributit të atij rreziku në barrën e sëmundjes. Treguesi shkon nga 0, kur nuk ekziston rrezik i tepërt për një popullsi, në 1, kur popullsia është në nivelin më të lartë të rrezikut.

²⁵ Shënim: Vlerësimi është bërë duke u bazuar në raportin vjetor të Zyrës së Rregullatorit për Energji. Linku: https://www.ero-ks.org/zrre/sites/default/files/Publikimet/Raportet%20Vjetor/Raporti%20vjetor%202021_ZRRE_Shqip.pdf

²⁶ Shënim: Vlerësimi është bërë duke u bazuar në Entin e Statistikave të Kosovës. Linku: <https://askdata.rks-gov.net/pxweb/sq/ASKdata/search/?searchquery=uji>

Burimi: Instituti për Metrikë dhe Vlerësim Shëndetësor, Ngarkesa Globale e Sëmundjeve 2017 (<http://www.healthdata.org/gbd/>).

2.12 Qëndrueshmëria e furnizimit me ujë

Përgjigje në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, sa i besueshëm është furnizimi me ujë (mungesa e ndërprerjeve dhe luhatjet në rrjedhë)?” 1 = jashtëzakonisht jo i besueshëm; 7 = jashtëzakonisht i besueshëm (Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (botime të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

Shtylla 3: Përdorimi i TIK-ut

3.01 Abonimet në telefoninë mobile-celulare²⁷

Numri i abonimeve të telefonisë mobile-celulare për 100 kokë banori (2018 ose periudha më e fundit në dispozicion). Ky indikator përfshin abonimet me kontratë, llogaritë me parapagesë aktive (d.m.th. ato që kanë qenë aktive gjatë tre muajve të fundit) dhe të gjitha abonimet celulare që ofrojnë komunikime me anë të zërit.

Burimi: Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikimeve, Telekomunikacioni Botërorë/Databaza e indikatorëve të TIK-ut (Edicioni, Korrik 2019).

3.02 Abonimet në telefoninë mobile - me transmetim²⁸

Numri i abonimeve aktive në telefoninë mobile me transmetim celular për 100 kokë banori (2018 ose periudha më e fundit e disponueshme). Ky indikator përfshin abonimet standarde të telefonisë mobile me transmetim dhe abonimet e veçanta të telefonisë mobile që shfrytëzojnë "mobile data" për kyçje në internet.

Burimi: Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit, Telekomunikacioni Botëror/databaza e indikatorëve të TIK-ut (edicion qershor 2019).

3.03 Abonimet në transmetimin fiks me internet²⁹

Numri i abonimeve në transmetimin fiks me internet për 100 kokë banori (2018 ose periudha më e fundit në dispozicion).

²⁷ Shënim: Vlerësimi është bazuar në raportin vjetor të Autoreitetit Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare. Linku: http://www.arkep-rks.org/repository/docs/Pasqyra%20e%20tregut%20t%C3%AB%20KE%20_Indikator%C3%ABt%20kryesor%20p%C3%ABr%20TM4%202022.pdf

²⁸ Shënim: Vlerësimi është bazuar në raportin vjetor të Autoreitetit Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare. Linku: http://www.arkep-rks.org/repository/docs/Pasqyra%20e%20tregut%20t%C3%AB%20KE%20_Indikator%C3%ABt%20kryesor%20p%C3%ABr%20TM4%202022.pdf

²⁹ Shënim: Vlerësimi është bazuar në raportin vjetor të Autoreitetit Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare. Linku: http://www.arkep-rks.org/repository/docs/Pasqyra%20e%20tregut%20t%C3%AB%20KE%20_Indikator%C3%ABt%20kryesor%20p%C3%ABr%20TM4%202022.pdf

Ky indikator i referohet numrit të abonimeve në qasjen në internetin publik me shpejtësi të lartë (një lidhje TCP/IP) duke përfshirë modemin kabllor, DSL, teknologjinë me fibër optike dhe teknologjitë e tjera fikse (me kablllo) të transmetimit—të tilla si Ethernet, LAN dhe transmetimi nëpërmjet kabllove të energjisë elektrike.

Burimi: Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit, Telekomunikimi Botërorë/ baza e të dhënave të indikatorëve të TIK (botimi qershor 2019)

3.04 Abonimet në internetin me fibra optike³⁰

Abonimet e internetit me fibra optike në shtëpi/ndërtesa për 100 kokë banori | 2017 ose periudha më e fundit në dispozicion

Ky indikator i referohet numrit të abonimeve në internet duke përdorur fibra optik në shtëpi ose fibra optike në ndërtesa në shpejtësi të transmetimit të barabarta ose më të mëdha se 256 kb/s. Kjo do të përfshijë abonimet, ku fibra shkon drejtpërsëdrejti në ambientet e abonentit, ose fibrat për abonimet e ndërtesës që përfundojnë jo më shumë se dy metra nga muri i jashtëm i ndërtesës. Lidhja me fibra në kabinete-zyra përjashtohet dhe lidhja deri te nyjat (nyjat e shpërndarjes së rrjetit) përjashtohet.

Burimi: Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit, Telekomunikacioni Botëror/Baza e të dhënave të Indikatorëve të TIK-ut (botimi i qershorit 2019).

3.05 Përdoruesit e internetit, përqindja e popullsisë së rritur³¹

Përqindja e individëve që kanë përdorur internetin nga cilado vendndodhje dhe për çdo qëllim, pavarësisht nga pajisja dhe rrjeti i përdorur, në tre muajt e fundit (viti 2018 ose periudha më e fundit në dispozicion).

Burimi: Unioni Ndërkombëtar i Telekomunikacionit, Baza e të dhënave e Indikatorëve Botërorë të Telekomunikacionit/TIK (edicion qershor 2019).

Shtylla 4: Stabiliteti makroekonomik

4.01 Inflacioni

Ndryshim në përqindjen vjetore në Indeksin e çmimeve për konsumatorë (Mesatarja 2017-2018). Inflacioni është normalizuar në një funksion në formë U-je për të kapur efektet e dëmshme të inflacionit të lartë dhe deflacionit. Shtetet që kanë inflacion mes 0.5% dhe 4%, marrin pikët më të larta 100. Jashtë këtij rangu, pikët zbesin në mënyrë lineare me rritjen e distancës mes vlerës optimale dhe vlerës aktuale. Për shkak të konvertimit të veçantë që e kemi aplikuar në këtë indikator, rankimi për këtë indikator bazohet në rezultatet e progresit më mirë se në vlera të papërpunuara.

³⁰ Shënim: Vlerësimi është bazuar në raportin vjetor të Autoreitetit Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare. Linku: http://www.arkep-rks.org/repository/docs/Pasqyra%20e%20tregut%20t%C3%AB%20KE%20-0_Indikator%C3%ABt%20kryesor%20p%C3%ABr%20TM4%202022.pdf

³¹ Shënim: Vlerësimi është bazuar në raportin vjetor të Autoreitetit Rregullativ i Komunikimeve Elektronike dhe Postare. Linku: http://www.arkep-rks.org/repository/docs/Pasqyra%20e%20tregut%20t%C3%AB%20KE%20-0_Indikator%C3%ABt%20kryesor%20p%C3%ABr%20TM4%202022.pdf

Burimi: International Monetary Fund, World Economic Outlook database (April 2019 edition).

4.02 Dinamikat e borxhit

Indeksi i dinamikës së borxhit mat ndryshimin e borxhit publik, i peshuar nga vlerësimi i kredisë dhe niveli i borxhit të një vendi në lidhje me PBB-në e tij (2018–2019). Ky tregues është një normalizim min-maks i bazuar në kategori të ndryshimit të borxhit. Ndryshimi i borxhit është diferenca midis vlerave të pritshme të raportit të borxhit ndaj PBB-së ndërmjet viteve 2017 dhe 2018. Për të transformuar vlerën e ndryshimit të borxhit në një pikë nga 0 në 100, secilit vend iu caktua një kategorie specifike që përcaktonte kufijtë e vlerës. Kategoritë bazohen në tre kritere: vlerësimi i përgjithshëm i kredisë, niveli i borxhit të qeverisë ndaj PBB-së për vitin 2017 dhe klasifikimi i vendit (1 nëse vendi konsiderohet i avancuar, 0 ndryshe, sipas klasifikimit të FMN-së). Vlerësimi i përgjithshëm i kredisë për secilin vend llogaritet si mesatare e vlerësimeve të kreditit Fitch, Standard and Poor's (S&P) dhe Moody's. Vlerësimi i një vendi konsiderohet "shkalla e investimeve 1" për notat e S&P nga AAA në A, notat e Moody's Aaa deri në A1 dhe notat e Fitch's AAA deri në A. Vlerësimi i një vendi konsiderohet "shkalla e investimeve 2" për notat e S&P nga A– deri në BBB–, Moody's notat Baa3 deri në Baa1 dhe notat e Fitch-it A– deri në BBB+. Vlerësimi i një vendi konsiderohet "spekulativ" për notat e S&P nga BB+ deri në CCC+, notat e Moody's Ba3 në Caa2 dhe notat e Fitch-it BBB– deri në B–. Vlerësimi i kreditit të vendit konsiderohet "i parazgjedhur" për notën SD të S&P, notat Caa1 dhe C të Moody's dhe notat CC dhe RD të Fitch. Bazuar në këto kritere, u identifikuan 12 raste: (1) nëse vlerësimi mesatar i një vendi vlerësohet si "shkalla e investimeve 1" dhe niveli i borxhit ndaj PBB-së është më pak se 60%, ndryshimi i borxhit të tij normalizohet 100; (2) nëse vlerësimi mesatar i një vendi vlerësohet si "shkalla e investimeve 1" dhe niveli i borxhit ndaj PBB-së është më pak se 110%, ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 90 dhe 100; (3) nëse vlerësimi mesatar i një vendi vlerësohet si "shkalla e investimeve 1" dhe niveli i borxhit ndaj PBB-së është më i madh se 110%, ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 80 dhe 90; (4) nëse vlerësimi mesatar i kredisë vlerësohet si "shkalla e investimit 2" dhe niveli i borxhit është më i ulët se 110%, ndryshimi i tij i borxhit normalizohet në një rezultat midis 70 dhe 80; (5) nëse vlerësimi mesatar i kredisë është "shkalla e investimit 2" dhe niveli i borxhit është më i madh se 110%, ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 60 dhe 70; (6) nëse vlerësimi mesatar i kredisë është "spekulativ", niveli i borxhit është më i vogël se 110% dhe klasifikimi i vendit është "i avancuar", ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 50 dhe 60; (7) nëse vlerësimi mesatar i kredisë është "spekulativ", niveli i borxhit është më i madh se 110% dhe klasifikimi i vendit është "i avancuar", ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 40 dhe 50; (8) nëse vlerësimi mesatar i kredisë është "spekulativ", niveli i borxhit është më i vogël se 60% dhe klasifikimi i vendit është "në zhvillim", ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 40 dhe 50; (9) nëse vlerësimi mesatar i kredisë është "spekulativ", niveli i borxhit është më i madh se 60% dhe klasifikimi i vendit është "në zhvillim", ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 30 dhe 40; (10) nëse vlerësimi mesatar i kredisë është "default", ndryshimi i borxhit normalizohet në një rezultat midis 0 dhe 30; (11) nëse një vend nuk merr një vlerësim krediti nga ndonjë agjenci vlerësimi dhe niveli i tij i borxhit është nën 60%, ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 40 dhe 50; dhe (12) nëse një vend nuk merr një vlerësim krediti nga një agjenci vlerësimi dhe borxhi i tij është mbi 60% të PBB-së, ndryshimi i borxhit të tij normalizohet në një rezultat midis 30 dhe 40. Për të përcaktuar vlerën përfundimtare të treguesit të dinamikës së borxhit brenda kufijve të caktuar, kemi llogaritur ndryshimin e normalizuar të borxhit, i cili varion nga një vlerë minimale e vëzhguar prej 0 dhe

vlera maksimale e vëzhguar prej 20. Si pjesë e procesit të normalizimit, ne kemi caktuar një pikë ekuivalente me vlerën minimale të çdo grupi nëse ndryshimi i borxhit ishte 20% ose më i lartë; caktoi vlerën maksimale të kllapës nëse ndryshimi i borxhit ishte 0% ose më i ulët; dhe caktoi një pikë midis dy vlerave nëse ndryshimi i borxhit ishte midis 0% dhe 20%.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror; llogaritjet e bazuara në të dhënat nga Fondi Monetar Ndërkombëtar dhe agjencitë e vlerësimit.

Shtylla 5: Shëndeti

5.01 Jetëgjatësia e shëndetshme

Numri i viteve që një i porsalindur mund të presë të jetojë me shëndet të mirë, duke marrë parasysh vdekshmërinë dhe paaftësinë (Vlerësim i 2017).

Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në:
<http://www.healthdata.org/research-article/gbd-2015-dalys-hale>.

Burimi: Institute for Health Metrics and Evaluation, G

Shtylla 6: Aftësitë

6.01 Mesatarja e viteve të shkollimit³²

Mesatarja e viteve të shkollimit (2016 apo ndonjë vit më i ri në dispozicion). Numri mesatar i viteve të përfundimit të edukimit për popullsinë mbi 25 vjeç në një shtet, duke mos përfshirë vitet e shpenzuara për ripërsëritje të notave personale.

Burimi: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO); Wittgenstein Centre for Demography and Global Human Capital (<http://www.oeaw.ac.at/vid/dataexplorer/> accessed through the World Bank Data Catalog).

6.02 Shkalla e trajnimit të stafit

Përgjigjja ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase investojnë kompanitë në trajnime dhe zhvillim të punonjësve?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe (Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

6.03 Cilësia e trajnimit profesional

Përgjigje ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, si e vlerësoni cilësinë e trajnimit profesional?” 1 = jashtëzakonisht i varfër, ndër më të këqijtë në botë; 7 = i shkëlqyer, ndër më të mirët në botë (Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

³² Shënim: Vlerësimi është bërë duke u bazuar në Bankën Botërore.
Linku: <https://databank.worldbank.org/source/human-capital-index/Type/TABLE/preview/on>

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

6.04 Aftësitë e të diplomuarve

Rezultati mesatar i dy pyetjeve të mëposhtme të Anketës së Opinioneve Ekzekutive: “Në vendin tuaj, në çfarë mase studentët e diplomuar nga arsimit mesëm zotërojnë aftësitë e nevojshme për bizneset?” dhe “Në vendin tuaj, në çfarë mase studentët e diplomuar nga universiteti zotërojnë aftësitë e nevojshme për bizneset?” Në secilin rast, përgjigja varion nga 1 (aspak) në 7 (në një masë të madhe). | Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

6.05 Aftësitë digjitale në mesin e popullatës aktive

Përgjigja ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, në çfarë mase popullata aktive zotëron aftësi të mjaftueshme digjitale (p.sh. aftësi kompjuterike, kodim bazë, lexim digjital)?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe | Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

6.06 Lehtësia e gjetjes së punonjësve të shkathët

Përgjigja ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase kompanitë mund të gjejnë njerëz me aftësitë e nevojshme për të plotësuar vendet e tyre të lira?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe (Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

6.07 Vitet e jetëgjatësisë në shkollë

Numri total i viteve të shkollimit (fillor deri në atë terciar) që mund të presë të marrë një fëmijë në moshën e hyrjes në shkollë (2017 ose periudha më e fundit e disponueshme). Ky tregues supozon se probabiliteti që një person të regjistrohet në shkollë në çdo moshë të caktuar të ardhshme është i barabartë me raportin aktual të regjistrimit në atë moshë.

Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në <http://uis.unesco.org/en/glossary>

Burimi: Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë (UNESCO), Instituti i Statistikave të UNESCO-s (UIS) (<http://data.uis.unesco.org>, aksesuar më 18 prill 2019).

6.08 Të menduarit kritik në mësimdhënie

Përgjigje ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, si e vlerësoni stilin e mësimdhënies?” 1 = frontale, e bazuar në mësues dhe e fokusuar në memorizimin; 7 = inkurajon të menduarit

individual krijues dhe kritik (Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

6.09 Raporti nxënës-mësues në arsimin fillor

Numri mesatar i nxënësve për mësues, bazuar në numrin e nxënësve dhe mësuesve (2017 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Treguesit e Zhvillimit Botëror (<https://data.eorlbank.org/>, aksesuar më 18 prill 2019).

Shtylla 7: Tregu

7.01 Efekti pengues i taksave dhe subvencioneve në konkurrencë

Përgjigje në pyetjen e anketës "Në vendin tuaj, deri në çfarë mase masat fiskale (subvencionet, lehtësimet tatimore, etj.) e pengojnë konkurrencën?" 1 = dëmtojnë konkurrencën në një masë të madhe; 7 = nuk dëmtojnë konkurrencën fare (Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit në dispozicion).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

7.02 Shkalla e dominimit të tregut

Përgjigjja në pyetjen e anketës "Në vendin tuaj, si e karakterizoni aktivitetin e korporatës?" 1 = dominohet nga disa grupe të biznesit; 7 = e përhapur në shumë firma. (2018–2019 mesatare e ponderuar ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

7.03 Konkurrenca në shërbime

Mesatarja e pikëve të tre komponentëve në vijim të pyetjes së Anketës së Opinionit Ekzekutiv: "Në vendin tuaj, sa konkurrues është ofrimi i shërbimeve të mëposhtme: shërbime profesionale (shërbime ligjore, kontabilitet, inxhinieri, etj.); shërbime me pakicë dhe sektori i komunikimit (telekomunikacionit, shërbimet komunale, shërbimet postare, transporti, etj.)?" Në secilin rast, përgjigjja varion nga 1 (aspak konkurrues) në 7 (jashtëzakonisht konkurrues). | Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit në dispozicion

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

7.04 Përhapja e barrierave jotarifore

Përgjigjja në pyetjen e anketës "Në vendin tuaj, për çfarë shkalle shtrirja e barrierave jotarifore (p.sh. standardet shëndetësore dhe të produkteve, kërkesat teknike dhe të etiketimit etj.)

kufizojnë që mallrat e importuara të konkurrojnë në tregun e brendshëm?” 1 = e kufizojnë shumë; 7 = nuk e kufizojnë fare (2018–2019 ponderuar periudha mesatare ose periudha më e fundit në dispozicion).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

7.05 Tarifat tregtare³³

Norma mesatare e ponderuar e tarifës së aplikuar, e shprehur si pikë në përqindje (2018 ose periudha më e fundit në dispozicion).

Tarifa mesatare e ponderuar e aplikuar është mesatarja e normave të aplikuara efektisht të ponderuara sipas pjesëmarrjes së importit të produktit që korrespondon me çdo vend partner. Tarifat e aplikuara konsiderohen si norma tarifore të aplikuara nga një administratë doganore në importimin e mallrave. Ato janë normat tarifore të publikuara nga autoritetet kombëtare doganore për qëllime administrative

Burimi: qendra ndërkombëtare e tregtisë (të dhënat e marra përmes komunikimit të drejtpërdrejtë).

7.06 Kompleksiteti i tarifave

Mat kompleksitetin e regjimit tarifor të një vendi. Rezultati varion nga 1 (shumë kompleks) në 7 (jo kompleks) | 2018 ose periudha më e fundit në dispozicion.

Kompleksiteti i tarifave vlerësohet sipas katër kriterëve: shpërndarja tarifore, përhapja e pikut të tarifave, përhapja e tarifave specifike dhe numri i tarifave të veçanta. Ky indeks llogaritet si mesatare e thjeshtë e pikëve të normalizuara të këtyre katër kriterëve.

Burimi: Qendra ndërkombëtare e tregtisë (të dhënat e marra përmes komunikimit të drejtpërdrejtë).

7.07 Efikasiteti i funksionimit të administratës doganore

Vlerëson efektivitetin dhe efikasitetin e procesit të kontrollit doganor nga doganat dhe agjencitë e tjera të kontrollit kufitar në tetë partnerët kryesorë tregtarë të secilit vend. Shkalla varion nga 1 (më e keqja) në 5 (më e mira). | 2018 Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në <https://ipi.worldbank.org/about>.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore Turku School of Economics, Indeksi i Performancës së Logjistikës 2018.

³³ Shënim: Vlerësimi është bërë duke u bazuar në linkun: http://marketanalysis.intracen.org/en?utm_source=Sarbacane&utm_medium=email&utm_campaign=DRAFT%20TMI%20Newsletter%202022%20Q3%20en

Shtylla 8: Tregu i punës

8.01 Kostot e tepricës³⁴

Mat koston e kërkesave të njoftimeve paraprake, si dhe pagesat kur një punëtor i tepërt është larguar nga puna, shprehur në javë të pagës | 2018.

Vlera mesatare e kërkesave për njoftime dhe shkëputjeve nga puna të aplikueshme për një punëtor me 1 vit stazh pune, 5 vjet stazh pune, si dhe punëtorët me 10 vjet stazh pune mirren në konsideratë.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, të bërit biznes 2019: Trajnimi për reforma.

8.02 Praktikat e punësimit dhe e largimit nga puna

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase rregulloret mundësojnë punësimin dhe shkarkimin fleksibël të punëtorëve?” 1 = aspak nuk mundësojnë; 7 = në një masë të madhe | 2018–2019 mesatarja e ponderuar ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.03 Bashkëpunimi në marrëdhëniet punëmarrës-punëdhënës

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, si i karakterizoni marrëdhëniet punëmarrës-punëdhënës?” 1 = përgjithësisht konfrontuese; 7 = përgjithësisht bashkëpunuese (2018–2019 mesatare e ponderuar ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.04 Fleksibiliteti i përcaktimit të pagës

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, në përgjithësi, si përcaktohen pagat?” 1 = nga një proces i centralizuar negocimi; 7 = nga çdo kompani individuale (Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit në dispozicion).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.05 Politikat aktive të tregut të punës

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase politikat e tregut të punës i ndihmojnë të papunësuarit të rikualifikohen dhe të gjejnë punësim të ri (duke përfshirë përputhjen e aftësive, rikualifikimin, etj.)?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe. (2018 – 2019 mesatarja e ponderuar ose periudha më e fundit e disponueshme).

³⁴ Shënim: Vlerësimi është bërë duke u bazuar në Bankën Botërore.
Linku: <https://www.worldbank.org/en/research/employing-workers/data/redundancy-cost>

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.06 Të drejtat e punëtorëve

Pikët të përshtatura nga Indeksi i të Drejtave Globale i ITUC, i cili mat nivelin e mbrojtjes së standardeve bazë ndërkombëtare të punës. Shkalla e këtij treguesi varion nga 0 (pa mbrojtje) deri në 100 (mbrojtje e lartë) | 2019.

Dimensionet e mbrojtjes së punës përfshijnë të drejtat civile, të drejtën për të negociuar në mënyrë kolektive, e drejta për grevë, e drejta për bashkim të lirë dhe qasje në të drejtat e procesit të rregullt ligjor. Treguesi nuk merr parasysh rregullat e largimit nga puna. Ndër vendet e vlerësuara si “D5” ne dallojnë vendet ku punëtorët “nuk kanë qasje në të drejtat e tyre” (Greqia, Hong Kongu, Kuvajti, Katari, Arabia Saudite dhe Emiratet e Bashkuara Arabe) dhe vendet që po përjetojnë “dobësim të institucionit” (Afganistani, Libia) ose vrasjet (Guatemala). Ne përcaktojmë një pikë 10 për rastin e parë dhe 3 pikë për të fundit. Më shumë detaje rreth metodologjisë së Indeksit të të Drejtave Globale mund të gjendet në <https://survey.ituc-csi.org/ITUC-Global-Rights-Index.html>.

Burimi: Llogaritjet e Forumit Ekonomik Botëror bazuar në Konfederatat Ndërkombëtare të Sindikatave, Indeksi Global i të Drejtave 2019 (<https://www.ituc-csi.org/rights-index-2019>)

8.07 Lehtësia e punësimit të fuqisë punëtore të huaj

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, sa kufizuese janë rregulloret që kanë të bëjnë me marrjen në punë të të huajve?” 1 = shumë kufizuese; 7 = aspak kufizuese (2018 – 2019 mesatarja e ponderuar ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.08 Lëvizshmëria e brendshme e forcës punëtore

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase njerëzit lëvizin në pjesë të tjera të vendit për arsye profesionale?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe (Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Ky tregues nuk vlen për ekonomitë e identifikuar si qytet shtetet: Bahreini, Brunei Darussalam, Hong Kong SAR, Kuvajt, Malta, Katari dhe Singapori.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.09 Mbështetja në menaxhimin profesional

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj kush mban pozita të larta drejtuese në kompani?” 1 = zakonisht të afërmit ose miqtë pa marrë parasysh meritat; 7 = kryesisht menaxherë profesionistë të zgjedhur për shkak të meritave dhe kualifikimeve. Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.10 Paga dhe produktiviteti

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase është e lidhur paga me produktivitetin e punonjësve?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe. 2018–2019 mesatarja e ponderuar ose periudha e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

8.11 Raporti i pagave në mes të punëtorëve femra ndaj punëtorëve meshkuj

Ilustron raportin e përqindjes së grave të moshës 15–64 vjeç që marrin pjesë në fuqinë punëtore si punëtore me pagë dhe me rrogë ndaj përqindjes së meshkujve të moshës 15–64 vjeç që marrin pjesë në fuqinë punëtore si punëtorë me pagë dhe me rrogë (2018 ose periudha e fundit në dispozicion).

Punëtorët (të punësuarit) me rrogë dhe paga janë ata punëtorë që mbajnë llojin e punëve të përcaktuara si "punësim me pagesë", ku të punësuarit mbajnë kontrata (me shkrim ose me gojë) që u jep atyre një kompensim bazë, e që nuk është i varur drejtpërdrejt nga të ardhurat e njësisë për të cilën ata punojnë.

Burimi: Llogaritja e Forumit Ekonomik Botëror bazuar në Organizatën Ndërkombëtare të Punës (ONP), ILOSTAT (<https://ilostat.ilo.org/>), aksesuar më 22 prill 2019).

8.12 Norma e tatimit në punë

Taksa e punës dhe kontributet janë shumat e taksave (në çdo nivel - federal, shtetëror ose lokal) dhe kontributet e detyrueshme në punën e paguar nga biznesi, e shprehur si përqindje nga fitimet komerciale (2018).

Kjo masë përfshin kontributet e paguara me mandat të qeverisë nga punëdhënësi në një fond pensioni privat të detyrueshëm apo në fondin e sigurimit të punëtorëve.

Më shumë detaje rreth këtij treguesi mund të gjenden në:

<http://www.doingbusiness.org/Methodology/Paying-Taxes>.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, të bërit Biznes 2019: Trajnim për Reforma

Shtylla 9 – Sistemi Financiar

9.01 Kredia e brendshme për sektorin Privat

Vlera totale e burimeve financiare të dhëna për sektorin privat, e shprehur në përqindje të PBB-së. (Mesatarja lëvizëse 2015–2017). Ky tregues llogaritet si shuma e huave, blerjeve të letrave me vlerë jo të kapitalit, kredive tregtare dhe llogarive të tjera të arkëtueshme që krijojnë një pretendim për shlyerje të ofruar nga korporatat financiare për firmat dhe individët.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Baza e të dhënave të Treguesve të Zhvillimit Botëror (<https://data.worldbank.org/>, aksesuar më 02 prill 2019).

9.02 Financimi i NVM-ve

Përgjigje ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, në çfarë mase mund të kenë akses ndërmarrjet e vogla dhe të mesme (NVM) në financat që u nevojiten për operacionet e tyre të biznesit nëpërmjet sektorit financiar?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madh (Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

9.03 Disponueshmëria e kapitalit të sipërmarrjes

Përgjigje ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, sa është e lehtë për sipërmarrësit fillestarë me projekte inovatore por të rrezikshme të marrin fonde të kapitalit?” 1 = jashtëzakonisht e vështirë; 7 = jashtëzakonisht e lehtë (Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme).

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

9.04 Kapitalizimi i tregut

Vlera totale e kompanive vendëse të listuara, e shprehur në përqindje të PBB-së (Mesatarja lëvizëse 2014–2016). Llogaritur si çmimi i aksioneve të të gjitha kompanive vendëse të listuara shumëzuar me numrin e aksioneve të tyre në qarkullim. Përfshihen fondet e investimeve, trustet e njësive dhe kompanitë, qëllimi i vetëm i biznesit të të cilave është të mbajnë aksione të kompanive të tjera të listuara. Të dhënat janë vlera të fundvitit.

Burimet: Grupi i Bankës Botërore, databaza e treguesve të zhvillimit botëror (<https://data.worldbank.org/>, aksesuar më 02 prill 2019) dhe Baza e të dhënave për Zhvillimin Financiar Global (botimi i korrikut 2017); burimet kombëtare.

9.05 Premitë e sigurimit

Vëllimet e primeve të sigurimit të jetës dhe jojetës, të shprehura në përqindje të PBB-së. Mesatarja lëvizëse 2014–2016, llogaritur si shuma e vëllimit të primeve të sigurimit të jetës dhe jojetës, pjesëtuar me PBB-në. Vëllimi i primit janë primit direkte të siguruesit të fituara (nëse është pronë/viktimë) ose të marra (nëse jetë/shëndeti) gjatë vitit të kaluar kalendarik.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Baza e të Dhënave për Zhvillimin Financiar Global (botimi 2017); burimet kombëtare.

9.06 Qëndrueshmëria e bankave

Përgjigja ndaj pyetjes së pyetësorit “Në vendin tuaj, si e vlerësoni qëndrueshmërinë e bankave?” 1 = jashtëzakonisht e ulët—bankat mund të kërkojnë rikapitalizim; 7 = jashtëzakonisht e lartë—bankat janë përgjithësisht të qëndrueshme me bilanc të shëndoshë. Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

9.07 Kreditë me probleme (joperformuese)

Raporti i vlerës së kredive me probleme pjesëtuar me vlerën totale të portofolit të kredisë të të gjitha bankave që operojnë në një vend | Kreditë me vonesë të vitit 2017 janë pagesa të interesit dhe të principalit të vonuara 90 ditë ose më shumë. Shuma e kredisë e regjistruar si joperformuese përfshin vlerën bruto të huasë siç është regjistruar në bilanc, jo vetëm shumën e vonuar.

Burimet: Fondi Monetar Ndërkombëtar, Treguesit e shëndetit financiar (data.imf.org/FSI, aksesuar më 29 mars 2019); Grupi i Bankës Botërore, Baza e të Dhënave të Zhvillimit Financiar Global (qasur më 28 mars 2019); burimet kombëtare.

9.08 Hendeku i kredisë

Mat diferencën midis raportit të kredisë ndaj PBB-së dhe prirjes së tij afatgjatë | 2017 Llogaritur si diferencë midis “Kredisë së brendshme për sektorin privat (në përqindje të PBB-së)” më të fundit dhe tendencës së saj. Sipas metodologjisë së Bankës së Shlyerjeve Ndërkombëtare, vlera e trendit llogaritet duke aplikuar një filtër Hodrick–Prescott në serinë kohore 15-vjeçare të treguesit “Kredia e brendshme për sektorin privat (% e PBB-së)”.

Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1403g.htm. Për shkak të konvertimit të veçantë të aplikuar për këtë tregues, renditja për këtë tregues bazohet në rezultatet e progresit dhe jo në vlerat e papërpunuara.

Burimi: Llogaritjet e autorit bazuar në Bankën Botërore, databaza e Treguesve të Zhvillimit Botëror (<https://data.worldbank.org/>, aksesuar më 02 prill 2019).

9.09 Raporti i kapitalit rregullator të bankave, përqindja e aktiveve totale të ponderuara me rrezik

Raporti i kapitalit rregullator të bankave (Mesatarja lëvizëse 2015–2017). Ky tregues mat mjaftueshmërinë e kapitalit të depozituesve. Ai është një raport i totalit të kapitalit rregullator të bankave (kapitali i aksionarëve, rezervat e shpalosura dhe të padeklaruara, rezervat e rivlerësimit, provizionet e përgjithshme dhe instrumentet e tjera) ndaj totalit të aktiveve të bankave, i peshuar sipas rrezikut të këtyre aseteve aktive. Një transformim regjistri zbatohet në rezultatin e papërpunuar përpara se të normalizohet në një shkallë nga 0 në 100.

Burimet: Fondi Monetar Ndërkombëtar, Treguesit e shëndetit financiar (data.imf.org/FSI, aksesuar më 29 mars 2019); Grupi i Bankës Botërore, Baza e të Dhënave të Zhvillimit Financiar Global (qasur më 28 mars 2019); burimet kombëtare.

Shtylla 10: Madhësia e tregut

10.01 Produkti i Brendshëm Bruto

Produkti i Brendshëm Bruto (PBB) i vlerësuar në barazinë e fuqisë blerëse në miliarda dollarë ndërkombëtare (çmimet konstante të vitit 2011) | 2018 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Fondi Monetar Ndërkombëtar, baza e të dhënave World Economic Outlook (botimi i prillit 2019).

10.02 Importet e mallrave dhe shërbimeve

Importet e mallrave dhe shërbimeve, të shprehura në përqindje të PBB-së (2017). Ky tregues ilustron vlerën e të gjitha mallrave dhe shërbimeve të tjera të tregut të marra nga pjesa tjetër e botës, si përqindje e PBB-së së vendit. Importet përfshijnë vlerën e mallrave, mallrave, sigurimit, transportit, udhëtimit, honorarët, tarifat e licencës dhe shërbime të tjera, si: komunikimi, ndërtimi, shërbimet financiare, informacioni, biznesi, personale dhe qeveritare. Ato përjashtojnë kompensimin e punonjësve dhe të ardhurat nga investimet (më parë të quajtura "shërbime faktori") dhe pagesat e transfereve.

Burimi: Organizata Botërore e Tregtisë (OBT), Baza e të dhënave të Statistikave të OBT-së, aksesuar më 01 maj 2019.

Shtylla 11: Dinamizmi i biznesit

11.01 Kostoja e fillimit të një biznesi

Shprehur si përqindje e të ardhurave të ekonomisë për kokë banori, 2018.

Shpenzimet përfshijnë të gjitha tarifat zyrtare dhe tarifat për shërbime ligjore apo profesionale, nëse këto shërbime kërkohen me ligj apo përdoren zakonisht në praktikë. Tarifat për blerjen dhe legalizimin e pasqyrave kontabël të kompanive përfshihen nëse këto transaksione kërkohen me ligj. Edhe pse regjistrimi për tatimin mbi vlerën e shtuar mund të llogaritet si një procedurë e veçantë, tatimi mbi vlerën e shtuar nuk është pjesë e kostonë së përfshirjes. Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjendet në: [http://www.doingbusiness.org/Metodologjia/Fillimi i një biznesi](http://www.doingbusiness.org/Metodologjia/Fillimi_i_nj_e_biznesi).

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Të Bërit Biznes, 2019: Trajnim për Reforma.

11.02 Koha për të filluar një biznes

Numri i ditëve kalendarike që nevojiten për të përfunduar procedurat për të drejtuar ligjërisht një biznes (2018).

Kjo masë kap kohëzgjatjen mesatare të atij inkomporomi; avokatët ose noterët tregojnë se është e nevojshme në praktikë për të plotësuar një procedurë me korrespondencë minimale me agjencitë qeveritare dhe pa pagesa jozyrtare. Nëse një procedurë mund të përshpejtohet në kostonë shtesë, procedura më e shpejtë, e pavarur nga kostoja është zgjedhur. Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në:

<http://www.doingbusiness.org/Methodology/Starting-a-Business>.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Të Bërit Biznes 2019: Trajnim për Reforma.

11.03 Shkalla e rikuperimit nga falimentimi

Regjistruar si centë në dollarin e rikuperuar nga kreditorët e siguruar nëpërmjet riorganizimit gjyqësor, likuidimit ose procedurat përmbarese të borxhit (foreclosure ose marrjes në pronësi) 2018.

Llogaritja merr parasysh rezultatin, qoftë kur biznesi del nga procedurat si çështje në vazhdim apo kur pasuritë shiten pjesë-pjesë. Pastaj shpenzimet e procedurës zbriten (1 cent për çdo pikë përqindje të vlerës së pasurisë së debitorit). Në fund vlera e humbur, si rezultat i kohës, paratë mbesin të lidhura në procedurat e falimentimit, merren parasysh. Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjenden në:

<http://www.doingbusiness.org/Methodology/Resolving-Insolvency>.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Të Bërit Biznes 2019: Trajnim për Reforma.

11.04 Korniza rregullatore e falimentimit

Pikët në një indeks që matin përshtatshmërinë dhe integritetin e kornizës ligjore të aplikueshme për likuidimin dhe masat e riorganizimit. Pikët variojnë nga 0 në 16, me vlera të larta që tregojnë legjislacionin e falimentimit i cili është i dizajnuar më mirë për rehabilitimin e firmave funksionale dhe likuidimin e atyre jofunksionale (2018).

Indeksi llogaritet si shumë e pikëve në fillim të procedurave të indeksit; indeksi i menaxhimeve të aseteve të debitorit, indeksi i procedurave të riorganizimit dhe indeksi i pjesëmarrjes së kreditorit. Më shumë detaje rreth metodologjisë mund të gjendet në <http://www.doing-business.org/Methodology/Resolving-Insolvency>.

Burimi: Grupi i Bankës Botërore, Të Bërit Biznes 2019: Trajnim për Reforma.

11.05 Qëndrimet ndaj rrezikut të sipërmarrjes

Përgjigje në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, për çfarë kanë njerëzit motiv për rrezikun sipërmarrës?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe | 2018–2019 e ponderuar periudha mesatare ose më e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

11.06 Gatishmëria për të deleguar autoritetin

Përgjigje në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, në çfarë mase menaxhmenti i lartë i delegon autoritetin vartësve?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe; 2018 – 2019 e ponderuar periudha mesatare ose periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinionit Ekzekutiv (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

11.07 Rritja e kompanive inovative

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, për çfarë rriten me shpejtësi kompanitë e reja me ide inovative?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe, 2018–2019 e ponderuar periudha mesatare ose periudha më e fundit në dispozicion

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (botime të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

11.08 Kompanitë që përqafojnë ide ndryshuese

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, për çfarë mase kompanitë përkrahin rrezikun ose idetë “disruptive?” ndryshuese 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe; 2018–2019 mesatare e ponderuar ose periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

Shtylla 12: Aftësia për inovacion

12.01 Diversiteti i fuqisë punëtore

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, në çfarë mase kompanitë kanë fuqi punëtore diverse (p.sh. për sa i përket etnisë, fesë, orientimit seksual, gjinisë)?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe; 2018–2019 mesatarja e ponderuar ose periudha e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

12.02 Gjendja e zhvillimit të grupimeve

Përgjigjja në pyetjen e anketës “Në vendin tuaj, sa janë të përhapura grupimet e zhvilluara mirë dhe të thella (gjeografike, përqendrimet e firmave, furnitorëve, prodhuesve të lidhura me produktet dhe shërbimet, si dhe institucionet e specializuara në një fushë të veçantë)?” 1 = nuk ekzistojnë; 7 = e përhapur në shumë fusha. Mesatarja e ponderuar 2018–2019 ose periudha më e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

12.03 Bashkëshpikjet ndërkombëtare për një milion banorë

Numri i aplikimeve të familjes për patentë, me bashkëshpikës që gjenden jashtë vendit për një milion banorë. Mesatarja 2013–2015.

Llogaritur si shuma e aplikimeve të kategorisë së patentave me të paktën një bashkëshpikës që gjendet jashtë vendit, i paraqitur në të paktën dy prej pesë zyrave kryesore (IP5) në botë: Zyra Evropiane e Patentave (EPO), Zyra e Patentave Japoneze (JPO), Zyra Koreane e Pronës Intelektuale (KIPO), Zyra Shtetërore e Pronësisë Intelektuale të Republikës Popullore të Kinës (SIPO), Zyra e Patentave dhe Markave të Shteteve të Bashkuara (USPTO). Të dhënat janë nxjerrë nga baza e të dhënave PATSTAT sipas datës më të hershme të paraqitjes dhe vendit të shpikësit,

duke përdorur numërimin e pjeshëm dhe të shprehur në aplikime për milion kokë banori. Një log transformimi zbatohet në rezultatin e papërpunuar më parë, përpara se të normalizohet në një shkallë nga 0 deri në 100.

Burimi: Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillimi (OECD), IST Laboratori i të dhënave mikro: baza e të dhënave të pronësisë intelektuale, (<http://oe.cd/ipstats>, maj 2019).

12.04 Bashkëpunimi me shumë palë

Pika mesatare e tre pyetjeve në vijim të pyetjeve të anketës të Opinioni Ekzekutiv: “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase njerëzit bashkëpunojnë dhe shkëmbejnë ide brenda një kompanie?” 1 = jo në të gjitha; 7 = në një masë të madhe; “Në vendin tuaj, deri në çfarë mase kompanitë bashkëpunojnë për të ndarë idetë dhe për të bërë shpikje?” 1 = aspak; 7 = në një masë të madhe; “Në vendin tuaj, deri në çfarë shkalle bizneset dhe universitetet bashkëpunojnë në kërkime dhe zhvillim (R&D)?” 1 = nuk bashkëpunojnë fare; 7 = bashkëpunojnë gjerësisht. 2018–2019 mesatarja e ponderuar ose periudha e fundit në dispozicion.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioni Ekzekutiv (botime të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

12.05 Publikime shkencore

Mat numrin e publikimeve dhe citimet e tyre, të shprehura në nivel vendi. Mesatarja 2016–2018.

Indeksi mat numrin e punimeve të botuara të cituara në artikuj të tjerë shkencorë të paktën h herë. Indeksi H i pasqyron të dyja numrin e publikimeve dhe numrin e citimeve për publikim. Përfshihen vetëm artikujt, rishikimet dhe artikujt e konferencave. Grupi i dokumenteve përcaktohet nga ato që gjurmohen nga Scopus-i, që është një bazë e të dhënave me abstrakte dhe citime të rishikuara, e që përfshihen: revistat shkencore, librat dhe punimet e konferencave. Një transformim i regjistrit zbatohet në rezultatin e papërpunuar para se të jetë, normalizohet në një shkallë nga 0 deri në 100.

Burimi: SCImago, Journal & Country Rank (<http://www.scimagojr.com/countryrank.php>, aksesuar më 16 qershor 2019).

12.06 Aplikimet për patentë

Numri i përgjithshëm i aplikimeve për kategorinë e patentës familjare për 1 milion kokë banori. Mesatarja 2013–2015.

Llogaritur si shuma e aplikimeve për kategorinë e patentës të paraqitura në të paktën në dy nga pesë zyrat kryesore të patentës (IP5) në botë: siç janë: Zyra Evropiane e Patentave (EPO), Zyra e Patentave Japoneze (JPO), Zyra Koreane e Pronësisë Intelektuale (KIPO), Zyra Shtetërore e Republikës Popullore të Kinës për Pronësi Intelektuale (SIPO) dhe Zyra e Shteteve të Bashkuara për Patentat dhe Markat (USPTO). Të dhënat nxirren nga baza e të dhënave PATSTAT sipas datës më të hershme të paraqitjes dhe vendit të shpikësit, duke përdorur numërimin thyesor dhe të shprehur si aplikime për 1 milion kokë banori. Një transformim regjistri zbatohet në rezultatin e papërpunuar përpara se të normalizohet në një shkallë nga 0 deri në 100.

Burimi: Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillimi (OECD), IST Micro-data Lab: baza e të dhënave për Pronësinë Intelektuale (<http://oe.cd/ipstats>, maj 2019).

12.07 Shpenzimet për R&D

Shpenzimet për kërkimin dhe zhvillimin (R&D), të shprehura si përqindje e PBB-së. 2016 ose viti më i fundit i disponueshëm.

Shpenzimet për kërkimin dhe zhvillimin janë shpenzime aktuale dhe kapitale (si publike ashtu edhe private) për punën krijuese që ndërmerren në mënyrë sistematike për të rritur njohuritë— duke përfshirë njohuritë e njerëzimit, kulturës dhe shoqërisë, si dhe përdorimin e njohurisë për aplikime të reja. Kërkimi dhe zhvillimi mbulon hulumtimin bazik, hulumtimin e aplikuar dhe zhvillimin eksperimental.

Burimi: Banka Botërore, Baza e të dhënave të Treguesve të Zhvillimit Botëror (<https://data.worldbank.org/>, aksesuar më 24 prill 2019).

12.08 Ngritja e institucioneve kërkimore

Mat rëndësinë dhe pozitën e institucioneve kërkimore private dhe publike. | 2019 Rezultati është llogaritur si shuma e renditjes së kundërt të të gjitha institucioneve kërkimore në një vend të përfshirë në renditjet e institucioneve SCImago (SIR). Ai përfshin universitete private dhe publike, agjenci qeveritare, entitete korporative dhe institute shëndetësore. Një transformim log zbatohet në rezultatin e papërpunuar përpara se të normalizohet në një shkallë nga 0 deri në 100.

Më shumë detaje rreth metodologjisë SIR mund të gjenden në:

<https://www.scimagoir.com/metodology.php>.

Burimi: Llogaritjet e Forumit Ekonomik Botëror bazuar në SCImago (<https://www.scimagoir.com/>, aksesuar më 16 qershor 2019).

12.09 Përsosmëria e blerësit

Përgjigjja ndaj pyetjes së pyetësorit "Në vendin tuaj, mbi çfarë baze marrin blerësit vendimet për blerjen?" 1 = bazuar vetëm në çmimin më të ulët; 7 = bazuar në atributet e sofistikuara të performancë. Mesatarja e peshuar 2018–2019 ose periudha më e fundit e disponueshme.

Burimi: Forumi Ekonomik Botëror, Anketa e Opinioneve Ekzekutive (edicione të ndryshme). Për më shumë detaje, referojuni Shtojcës B të këtij raporti.

12.10 Aplikacionet për marka tregtare

Numri i aplikacioneve për marka tregtare për milion banorë. Mesatarja lëvizëse 2015–2017. Numri i aplikacioneve për marka ndërkombëtare të lëshuara drejtpërdrejt ose përmes Sistemit të Madridit sipas vendit të origjinës për milion banorë. Vendbanimi i aplikantit me emrin e parë përdoret për të përcaktuar origjinën e një aplikacioni. Kur ka shumë aplikantë, merret parasysh vetëm i pari. Ky tregues bazohet në konceptin e "numërimit ekuivalent". Kjo do të thotë, një aplikim i paraqitur në një zyrë rajonale IP llogaritet disa herë sipas numrit të anëtarëve të tij. Një transformim log zbatohet në rezultatin e papërpunuar përpara se të normalizohet në një shkallë nga 0 deri në 100.

Burimi: Organizata Botërore e Pronësisë Intelektuale, databaza e statistikave WIPO (<https://www3.wipo.int/ipstats/lpsStatsResultvalue>, dhjetor 2018).

SHTOJCA 3: METODOLOGJIA

Gjatë 40 viteve të fundit, Sondazhi i Opinioneve Ekzekutiv ka qenë përbërës kryesor i Raportit Global të Konkurrueshmërisë (Global Competitiveness Report) dhe aktiviteteve të tjera konkurruese në Forum. Është sondazhi më afatgjatë dhe i gjerë i këtij lloji, i cili ofron një vlerësim vjetor në aspektet kritike të konkurrueshmërisë për të cilën mungojnë të dhëna statistikore, sepse është ose e pamundur ose shumë e vështirë të matet në nivel global. Qëllimi i sondazhit është që sa më mirë të kap realitetin, dhe liderët e bizneseve janë pa dyshim në pozicionin më të mirë për të vlerësuar ambientin biznesor në të cilin operojnë.

Përgjatë sondazhit të anketuarit kërkohen të vlerësojnë situatën në fusha specifike në nivel shtetëror, siç është oreksi për rrezik të sipërmarrjes, niveli i korrupsionit dhe shtrirja e hendekut të aftësive. Rezultatet e sondazhit i plotësojnë të dhënat e tjera statistikore për të ofruar një vlerësim të plotë të mjedisit biznesor dhe shtyesve të produktivitetit.

Indikatorët e marrë nga Sondazhi përdoren në kalkulimin e Indeksit Global të Konkurrueshmërisë (Global Competitiveness Index) 4.0 (GCI 4.0), përveç indekseve të tjera në kuadër të Forumit Ekonomik, siç janë Indeksi Global i Hendekut Gjnor dhe Indeksi i Konkurrueshmërisë në Udhëtim dhe Turizëm; dhe në shumë publikime duke përfshirë Raportin Gjithëpërfshirës të Rritjes dhe Zhvillimit dhe Raportin Global të Rrezikut, si dhe në shumë aktivitete të Forumit. Si një burim unik të dhënash, sondazhi është përdorur nga shumë organizata ndërkombëtare dhe joqeveritare, think tanks dhe akademi për vepra empirike dhe politike.

Struktura e sondazhit, administrata dhe metodologjia

Sondazhi përmban 78 pyetje. Shumica e pyetjeve pyesin të anketuarin të vlerësojnë performancën në tema të ndryshme sipas vendit në të cilin operojnë në shkallën nga 1 (e konsideruar si më e keqja në botë) deri në 7 (konsideruar si më e mira në botë). Pyetjet janë të organizuara në 10 Shtylla: Infrastrukturë; Teknologji; Mjedis Financiar; Tregtia e Jashtme dhe Investimet; Konkurrenca Vendore; Operimet Biznesore dhe Inovacioni; Siguria; Edukimi dhe Resurset Humane; Qeverisja dhe Rreziqet.

Korniza mostër duhet të reflektojë strukturën e ekonomisë si në vazhdim:

- Duhet të jetë proporcionale me peshën e BPV apo PBB për sektor: agrikulturë, industri prodhuese, industri joprodhuese (minierë, gurorë, elektricitet, furnizim me gaz dhe ujë, ndërtimtari) dhe servise;
- Duhet të sigurojë përfaqësimin e kompanive të mëdha (me më shumë se 250 punëtorë) dhe atyre të vogla (250 punëtorë apo më pak), sërisht duke reflektuar mbi secilin sektor. Të paktën një e treta e kompanive janë të mëdha dhe një e treta janë të vogla, pjesa tjetër që mbetet, janë të përcaktuara nga struktura e ekonomisë në proporcion me BPV-në për madhësi të kompanisë.
- Duhet të sigurojë se kompanitë e zgjedhura të kenë mbulim të gjerë gjeografik.

Institutet Partnere kërkohen të ndajnë kornizën e sondazhit në dy lista: njëra që përfshin vetëm firmat e mëdha dhe e dyta që përfshin të gjitha firmat e tjera, duke mbajtur përfaqësim sektorial në

dy listat. Pastaj institucionet partnere në mënyrë të rëndomtë zgjedhin nga secila listë firmat që do ta pranojnë sondazhin.

Trajtimi i të dhënave dhe llogaritja e pikëve

Kjo pjesë tregon në detaje procesin ku të gjitha përgjigjet individuale editohen dhe grumbullohen për të prodhuar pikët e sondazhit në secilin shtet. Këto rezultate së bashku me indikatorët e tjerë të marrë nga burime e tjera futen në GCI 4.0 dhe projektet e tjera hulumtuese.

Editimi i të dhënave

Para grumbullimit, të dhënat në nivel të anketuarve bëhen pjesë e një procesi të kujdesshëm editimi. Përgjigjet në vazhdim largohen nga databaza: anketat ku anketuesi jep përgjigjen e njëjtë në 80% të pyetjeve, anketat me shkallë të plotësimi më pak se 50%, anketuesit që nuk janë të bazuar në të njëjtin vend si Instituti Partner; anketuesit që nuk kanë moshën minimale të kërkuar dhe sondazhet dublikate, e cila mund të ndodhë nëse sondazhi është plotësuar edhe online edhe është dërguar në email.

Pastaj llogarisim diapazonin ndër kuartil (p.sh diferencën mes kuartilit të 25-të me atë të 75-të). Çdo vlerë jashtë rangut të kufizuar nga kuartili i 25-të minus 1.5 herë IQR dhe kuartili i 75-të plus 1.5 herë IQR, është i identifikuar si *outlier potencial*. Ky test plotësohet nga një sërë testesh empirike, duke përfshirë analizën e trendit pesëvjeçar dhe një krahasim të ndryshimeve në rezultatet e sondazhit me ndryshimet e indikatorëve të tjerë që kapin koncepte të njëjta. Ne i intervistojmë ekspertët lokalë dhe konsiderojmë zhvillimet më të fundit në vend për të vlerësuar besueshmërinë e rezultateve të sondazhit.

Llogaritja e edicionit të parë të pikëve në shtet

Ne përdorim mesataren e thjeshtë për të llogaritur pikët në nivel shtetëror. Ashtu siç korniza e mostrës synon të replikojë përbërjen sektoriale të një ekonomie dhe përfshin kompani të madhësive të ndryshme, niveli shtetëror i pikëve të secilit sondazh i opinionit ekzekutiv është mesatarja aritmetike e përgjigjeve në secilin shtet. Pra, për secilën pyetje, të gjitha përgjigjet individuale kanë peshë të njëjtë. Formalisht, mesatarja e një indikatorit të sondazhit i në shtetin c shënohet $q_{i,c}$ dhe llogaritet si më poshtë:

$$q_{i,c} = \frac{\sum_j^{N_{i,c}} q_{i,c,j}}{N_{i,c}}$$

ku $q_{i,c}$ është përgjigjja e pyetjes i në shtetin c nga anketuesi j; dhe $N_{i,c}$ është numri i të anketuarve të pyetjes i në shtetin c.

Pasi përgjigjet grumbullohen në nivel shtetëror, kryhet një test për të zbuluar nëse ka *outliers* statistikore. Ne e shfrytëzojmë marrëdhënien e fortë mes indikatorëve të nxjerrë nga sondazhi dhe 50 indikatorëve të përfshirë në GCI 4.0: shtetet që performojnë mirë në këta indikatorë, performojnë mirë dhe në sondazh. Një regresion njëndryshor linear përdoret për të parashikuar pikët mesatare të pritshme të indikatorëve të sondazhit duke u bazuar në mesataren e performancës në indikatorët e tjerë. Pikët mesatare të sondazhit që bien jashtë intervalit konfidencial 90% rreth vlerës së parashikuar, konsiderohen "outliers". Pikët individuale të indikatorëve të sondazhit rregullohen në mënyrë sistematike nga një faktor korrespondues i distancës mes mesatares së observuar të pikëve të sondazhit dhe mesatares së parashikuar në limitin e intervalit konfidencial.

Shtesë bëhet një analizë për të vlerësuar besueshmërinë dhe qëndrueshmërinë e të dhënave të sondazhit me kalimin e kohës. Si pjesë e analizës përdoret një rang ndër-kuartil (IQR) me qëllim të identifikimit të lëkundjeve të mëdha pozitive dhe negative mes dy edicioneve. Për secilin shtet janë llogaritur dallimet nga vitet paraprake me vitin 2019, si pikë mesatare e 53 pyetjeve të anketës.

SHTOJCA 4: REFERENCAT

Riinvest (2023). Zhvillimi i kërkimeve dhe inovacionit në Kosovë, Raport studimor, Instituti Riinvest.

Schwab, Klaus dhe Zahidi, Saadia (2021). How Countries are Performing on the Road to Recovery. The Global Competitiveness Report 2020, Special Edition, World Economic Forum (WEF). Linku: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>

World Economic Forum (2019). The Global Competitiveness Report 2019. World Economic Forum. Linku: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

World Economic Forum (2020). The Future of Jobs Report 2020. World Economic Forum. Linku: <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>

World Economic Forum (WEF) (2019). Methodology and Computation of the Global Competitiveness Index 2017–2018. World Economic Forum. Linku: <https://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/04Backmatter/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018AppendixA.pdf>

POZITA E EKONOMISË SË KOSOVËS NË KONKURRENCËN GLOBALE

2023

Botues:

AKADEMIA E SHKENCAVE DHE E ARTEVE E KOSOVËS

Lektor:

Bahri Koskoviku

Redaktor teknik:

ASHAK

Madhësia: 16 tabakë shtypi

Tirazhi: 300 copë

Formati: 23x28 cm

Shtypi:

Focus Print

Shkup

Katalogimi në shtyp – (CIP)

Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

339(496.51)

Pozita e ekonomisë së Kosovës në konkurrencën globale / ekipi i projektit Justina Shiroka-Pula ... [etj.]. - Prishtinë : Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, 2023. - 128 f. : ilustr. ; 28 cm.

1. Shiroka-Pula, Justina	2. Mustafa, Isa	3. Islami, Hivzi
4. Krasniqi, Besnik	5. Mustafa, Muhamet	6. Hashani, Alban
7. Kryeziu, Liridon	8. Beqiri, Gent	

ISBN 978-9951-26-070-1

